„MIESTO SODO“ IDĖJOS IR PRAKTIKOS ATGARSIAI XIX A. VILNIAUS INTERJERUOSE

Dalia Klajumienė
VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJOS
DAILĖTYROS INSTITUTAS
Dominikonų g. 15/1, LT-01131 Vilnius
dalia.klajumiene@vda.lt

Straipsnyje, remiantis Vilniaus atveju, ryškinamas teiginys, kad Europoje XVIII a. antroje pusėje – XIX a. plitusios sodininkystės ir gėlininkystės idėjos bei vykdoma praktika tiek darė įtaką dekoratyvinės sienų tapybos raidai, tiek bendrai keitė interjero apipavidalinimo madas. Svarbus šio tyrimo akcentas – komercinė sodininkystė, skatinusi mažojo miesto sodelio vidiniame arba galiniame namo kieme plėtotę, gėlynų priešais namus ar ant palangių paplitimą, balkonų bei terasų atbrailų puošimą augalų akcentais, taip sudariusi sąlygas didžiulei naujovei – augalams interjeruose atsirasti.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Vilnius, sodai, kambariniai augalai, interjerų dekoras, sienų tapyba, baldai

Europoje plitusios sodo meno idėjos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinėje Vilniuje buvo žinomos ir diegiamos nuo seno. Apie sodus prie Vilniaus didžiūnų rūmų ansamblių, minimus nuo XVI a., rašė lenkų istorikas Józefas Maroszekas. Jis atkreipė dėmesį, kad valdovo Aleksandro Jogailaičio laikais mieste vyko sparčios statybos ir XVII a. jau priskaičiuojami 25, o XVIII a. pab. – 32 rūmų (dažniausiai mūrinių) ansambliai su šalia esančiais mažesniais ar didesniais sodais Vokiečių, Didžiojoje, Pilies, Subačiaus, Rūdninkų, Trakų, Dominikonų g., o kai kurie, pavyzdžiui, Hilzenai, rūmus buvo pasistatę už miesto sienos[1]. Barokui būdingus didikų Kiškų ir Radvilų rūmų sodus analizavo Rūta Birutė Vitkauskienė[2], Sapiegų rūmų sodą – Rūta Janonienė ir Evaldas Purlys[3]. Be

1 Józef Maroszek, „Pałace i ogrody w Wilnie i na jego przedmieściach“, in: *Pałac w ogrodzie*: Materiały sesji naukowej Warszawa, 21–22 maja 1998 pod redakcją Bożeny Wierzbickiej, Warszawa: Towarzystwo opieki nad zabytkami, 1999, p. 98–118; Idem, „Ogrody królewskie w Wilnie i innych rezydencjach Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI wieku“, in: *Królewskie ogrody w Polsce*: Materiały sesji naukowej Warszawa, 10–11 maja 2001 pod redakcją Małgorzaty Szafrańskiej, Warszawa: Towarzystwo opieki nad zabytkami, 2001, p. 109–127.

2 Birutė Rūta Vitkauskienė, „Ogrody barokowe Kiszków i Radziwiłłów w Wilnie na Puszkarni“, in: *Barok. Historia-Literatura-Sztuka*, Polrocznik Warszawa: Neriton, 2006, t. 13 / 1 (25), p. 133–154.

3 Rūta Janonienė, Evaldas Purlys, *Sapiegų rūmai Antakalnyje*, Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmai, Vilniaus dailės akademija, 2012.
Knygos autoriai, pagal Lietuvos istoriografijoje įsigalėjusią

pasauliečių didikų, nedidelius sodelius mieste turėjo ir vienuolynai. Tad didesnių ir mažesnių dekoratyviai suformuotų žalių plotų mieste iki XVIII a. pab. būta tikrai nemažai, ir tai urbanistinę panoramą darė itin vaizdingą.

XVIII a. pab.–XIX a. pr. sodų meno, ypač mieste, plėtotė visoje Europoje įgavo kiek kitokį nei anksčiau socialinį atspalvį, kadangi sodininkystė ir gėlininkystė tapo ne vien išrinktųjų aplinkos dalimi, nebe vien profesionalų, bet kone visuotiniu užsiėmimu. Padidėjęs susidomėjimas vietiniais ir egzotiškais augalais, noras juos įsigyti bei auginti, įvaldyta arba siekta įvaldyti „gėlių kalba" paliko pėdsakų įvairiose to meto materialinės ir dvasinės kultūros srityse. Remiantis Vilniaus atveju, straipsnyje ryškinamas teiginys, kad Europoje XVIII a. antroje pusėje–XIX a. plitusios sodininkystės ir gėlininkystės idėjos bei vykdyta praktika darė įtaką tiek dekoratyvinės sienų tapybos, tiek sienų apmušalų, lipdybos, baldų raidai, o tai skatino interjero apipavidalinimo kaitą ir tam tikrų specifinių dekoratyvių elementų radimąsi. Per įvairius leidinius plintančios sodų meno idėjos ir nuolat intensyvėjanti komercinė sodininkystė skatino mažojo miesto sodelio, nereikalavusio kiek žymesnio žemės ploto vidiniame arba galiniame namo kieme plėtotę, gėlynų priešais namus ar ant palangių paplitimą, balkonų bei terasų atbrailų puošimą augalų akcentais, o tai sudarė sąlygas didžiuliai naujovei – augalams interjeruose – atsirasti.

Šiandien sunku patikėti, kad kambarinės gėlės XIX a. pradžioje buvo tik pavieniuose interjeruose ir net XIX a. viduryje konservatyviai nusiteikusiems Lietuvos patriotams kėlė nepasitenkinimą, nes tai buvo laikoma iš svečių kraštų Olandijos, Prūsijos, Austrijos, Anglijos, Prancūzijos atkeliavusiu ir iki galo vis dar neprigyjančiu svetimkūniu. Pavyzdžiui, Juzefas Kraszewskis 1857 m. išleistoje knygoje *Amžiaus ligos* (*Choroby wieka*) su sarkazmu aprašė herojaus Jamo Demboro naujoviškai, laikantis gero skonio reikalavimų, įrengtą namų svetainę, kurioje, kaip būtinas madingas atributas, – prie langų pastatytos kambarinės gėlės, kurios dėl nesusiformavusio įpročio laistyti „liūdnos ir nuvytusios stovėjo sargyboje, kur jas kažkas įpareigotas pastatė"[4].

Atlikti šį tyrimą paskatino pastebėjimas, jog kai kuriuos Vilniaus namų sienų tapybos motyvus ir siužetus bei jų komponavimo būdus tiesiogiai paveikė XVIII a. pab.–XIX a. išpopuliarėjęs sodininkystės ir gėlininkystės menas, tapęs ne tik profesionalų sodininkų, bet ir specialių mokslų nebaigusių mėgėjų kasdieniu užsiėmimu. Į šią veiklą įsitraukė vyrai ir moterys, o domėjimasis vietine bei egzotiška augmenija bei pastarosios adaptavimas vietos sąlygomis, keitimasis daigais, sodinukais, sėklomis ar vazoniniais augalais buvo laikomas išprusimo ir geros bičiulystės ženklais. Tą patvirtina XIX a. memuaristika[5] ir nuolat gilinami tyrimai apie XIX a. visuomenės veikėjų, botanikos, farmacijos ir kitų gamtos mokslų atstovų gyvenimus bei profesinę veiklą. Čia ypač minėtini istorikės Redos

tradiciją, tvora apjuostą dekoratyvių želdynų zoną prie rūmų vadina parku, nors ansamblio inventorių vertimuose dažniausiai renkasi terminą „sodas".

4 *Dalej, jesteśmy w salonie oklejonym obiciem nowiuteńkim, przystrojonym w meble palisandrowe świeże, pokryte trypą ciemno-wiśniową; w zwierciadła z ramami rzezbionemi, w angielskie dywany... Salon to jak najściślej zastosowany do ogólnych prawideł dzisielszego dobrego smaku, vulgo mody, nic w nim nie zastawia, ale nic nie razi, każda rzecz tak jak być powinna, i nadto ani główki od szpilki... trochę kwiatów u okien, ale moda ich podlewać nie każe, uczucie nie zaleca, więc smutne i powiędłe stoją na straży, gdzie je ktoś z obowiązku postawił*, in: *Choroby wieku. Studjum pathologiczne*, przez J. I. Kraszewskiego, t. 1, Wilno: Nakładem Księgarni p. F. Rubena Rafałowicza, 1857, p. 13.
Kraševskio ir kitų konservatyviai nusiteikusių bei industrinę visuomenę kritikavusių XIX a. vid. autorių mintis analizavo istorikė Zita Medišauskienė: Zita Medišauskienė, „Konservatyvi industrinės visuomenės kritika XIX a. Vidurio Lietuvoje", in: *Lietuvos aukštųjų mokyklų darbai. Istorija*, Vilnius, 2000, t. 46, p. 3–10.

5 Stanislovas Moravskis, *Keleri mano jaunystės metai Vilniuje: atsiskyrėlio atsiminimai (1818–1825)*, iš lenkų k. vertė Reda Griškaitė, Vilnius: Mintis, 1994; Gabrielė Giunterytė-Puzinienė, *Vilniuje ir Lietuvos dvaruose. 1815–1843 metų dienoraštis*, iš lenkų k. vertė Irena Aleksaitė, Vilnius: Regioninių kultūrinių iniciatyvų centras, 2005.

Griškaitės darbai, atskleidžiantys nemažai mokslinės sodininkystės plėtojimo aspektų[6]. Pastaruosius norisi papildyti komerciniu aspektu, kuris XIX a. kultūros tyrinėjimuose iki šiol Lietuvoje yra per menkai vertinamas[7].

Turint omenyje ir suvokiant Vilniaus universiteto profesorių Jeano Emanuelio Giliberťo, Stanislovo Bonifaco Jundzilo ir kitų mokslinės veiklos svarbą puoselėjant botanikos mokslą, steigiant bei garsinant Vilniaus universiteto botanikos sodą, kuris 1781 m. įveistas Pilies gatvėje, o XIX a. perkeltas į Sereikiškes, visgi galima teigti, kad ne tiek moksliniais, kiek komerciniais tikslais plėtojama sodininkystė ir gėlininkystė lėmė šios srities visuotinį paplitimą. Peržiūrėjus XIX a. Vilniaus periodinę spaudą, surinkus duomenis apie XVIII a. pab.–XIX a. Lietuvos teritorijoje populiariausius sodininkystę ir gėlininkystę analizuojančius leidinius, matyti, kad skaitomiausiais autoriais neabejotinai galime įvardyti vienuolį pijorą Franciszeką Siarczyńskį (1758–1829), iš Liubeko kilusį, tačiau vėliau Rygoje apsistojusį sodininką, sodininkystės verslininką ir botaniką Johanną Hermaną Zigrą (1775–1857), Vilniaus sodininką, gėlininką, bitininką ir visuomenės veikėją Juozapą Strumilą (1774–1847) bei Varšuvoje dirbusį biologą ir sodininką Edmundą Jankowskį (1849–1938). Jų knygų beveik visų daugkartinių leidimų egzemplioriai, kai kurie su autorinėmis dedikacijomis, dovanojimo įrašais ir palinkėjimais, namų bibliotekų spaudais saugomi Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje – tai rodo, kad vietos gyventojai jas skaitė, jomis naudojosi ir brangino[8].

Beveik visi nurodyti autoriai buvo ne tik botanikai, sodininkystės teoretikai, bet ir praktikuojantys sodininkai bei gėlininkai, užsiėmę būtent komercine sodininkyste, t. y. augalai jų soduose buvo skirti parduoti, todėl parengtose knygose skaitytojai rasdavo labai praktiškų ir konkrečių patarimų, kaip kuriuos nors sodmenis auginti ir puoselėti savo pasirinktoje aplinkoje. Leidinių pritaikomumas didele dalimi lėmė jų populiarumą, o akivaizdus knygų skaitomumas (išleisti tiražai būdavo greitai išperkami ir rengiami pakartotinai) skatino vis didesnį domėjimąsi augalininkyste. Pavyzdžiui, iš Liubeko kilusio, sodininkystės mokslus Nyderlanduose ėjusio ir į Rygą 1795 m. atkeliavusio, 1798 m. čia įveisusio didelį komercinį sodą Zigros knygos ne tik leistos vokiečių kalba ir reklamuotos Vilniaus spaudoje, bet kai kurie veikalai buvę tokie populiarūs, kad susilaukė vertimo į lenkų, rusų, latvių bei lietuvių kalbas[9]. Zigros knygos XIX a. pr. Vilniaus

6 Reda Griškaitė, „Kodėl jurginai?“, in: *Metai*, Vilnius, 2011, nr. 8/9, p. 124–125; Idem, „Gėlių kalba“, in: *Atminimų sodai. Albumistikos etiudai Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos album amicorum katalogas*, parengė Rima Cicėnienė ir Reda Griškaitė, Vilnius: LMAVB, 2016, p. 267–293; Idem, *Nuo botanikos iki istorijos: Paluknio dvaro literatė Aleksandra Vofgangaitė / Aleksandra Tekla Sofia Wolfgang, 1805–1861*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2016.

7 Prekybinę, komercinę XIX a. Vilniaus specifiką pastaraisiais metais atskleidžia Aelitos Ambrulevičiūtės tyrinėjimai, tačiau ji daugiausiai gilinasi į žydų pirklių veiklą. Plačiau apie tai: Aelita Ambrulevičiūtė, *Vilniaus pirkliai žydai 1801–1861 metais (sąrašas)*, Vilnius: Žydų kultūros ir informacijos centras, 2012.

8 Franciszek Siarczyński, *Sztuka ogrodnicza czyli o ogrodnictwie. Zawieraiąca przepisy chodzenia przyzwoitego około ogrodów kwiatowych, kuchennych i sadow. Z przydatkem niektorych ciekawych użytecznych wiadomości sekretnych*, 1782, Kraków, 1785 [kiti leidimai: 1802, 1819 – Krokuvoje; 1803, 1805 – Lucke]; Johann Hermann Zigra, *Der Baum-Gärtner, oder Ausführliche Anweisung zur Obstbaumzucht*, Riga, 1803; Idem, *Der nordische Blumengärtner*, Riga, 1806; Idem, *Nordischer Obstgartner*, Riga, 1820; Idem, *Pamokslas apie sodnus arba daigynus vaisingų medžių* (versta iš: Der Baum-Gärtner, oder Ausführliche Anweisung zur Obstbaumzucht), Petrapilis, 1849; Józef Strumiłło, *Ogólne prawidła o utrzymaniu roslin kwiatowych w pokoiach*, Wilno, 1819; Idem, *Ogrody północne*, Wilno, 1820 [kiti leidimai: 1823, 1834, 1844, 1850, 1862, 1880–1883, 1890]; Idem, *Slownik kwiatowy czyli Emblematyczne znaczenie roślin, kwiatów, i kolorów za pośrednictwem których, w niebecności można rozmawiać: wyjątek z Ogrodów północnych*, Wilno, 1834; Idem, *Traktat czyli Nauka o georginach: historya jej odkrycia, doskonalsza uprawa, rozmaite srzodki rozmnażania przez zasiew*, Wilno, 1845; Edmund Jankowski, *Kwiaty naszych ogrodów*, Warszawa, 1877 [kitas leidimas: 1895]; Idem, *Sad i ogrodód owocowy*, Warszawa, 1878; Idem, *Kwiaty naszych mieszkan*, Warszawa, 1880; Idem, *Wady naszych sadów*, Wilno, 1881.

9 Rygos komercinį sodininką Zigrą su Vilniumi siejo ne tik prekybiniai ryšiai. Sodininkas bendravo su Vilniaus universiteto profesoriumi ir universiteto vaistinės vaistininku

spaudoje buvo pristatomos lygia greta su Strumilos veikalais ir tuo pat metu reklamuojama abiejų sodų – tiek Rygos, tiek Vilniaus – produkcija[10], o tai, akivaizdu, pirkėjams sudarė daugiau galimybių rinktis. Visi paminėti teoretikai, beje, daugiausia rėmęsi vokiečių sodininkystės patirtimi, kreipdamiesi į būsimus skaitytojus nuolat pabrėžė, kad augalininkystė – malonus ir ne toks jau sudėtingas užsiėmimas. Ypač poetiškai 1806 m. knygoje *Gėlių augintojas šiaurėje* tokią veiklą apibūdino Zigra:

> Vienas iš maloniausių užsiėmimų ilsintis po rimtų darbų neabejotinai yra gražių ir gardžiai kvepiančių sodinių auginimas. Reta kita veikla yra taip naudingai maloni ir teikia tiek pasitenkinimo; ir netgi tas džiaugsmas, kurį jaučiame bendraudami su kitais, dėl gėlėmis nusėtų, savo paties rankomis sukurtų pievų tampa dar didesnis; draugystės ir meilės saitai, rodos, išgražėja dar labiau, kai su draugu ranka rankon vaikštinėji paties pasodintų ir išpuoselėtų gėlių eilėmis pažymėtu taku. Kartais stabteli prie puikios rožės, kartais – prie kvepiančio gvazdiko, o kartais – prie mielos leukonijos; pokalbis nukrypsta į jų augalinę būtį ir iškart pagyvėja; nes juk tai, kas žmogaus pasodinta ir išauginta, jo širdžiai yra brangu ir miela, nors tai ir paprasta gėlelė.
>
> Puošnių ir nuostabius aromatus skleidžiančių gėlių žiedų apsupty vieno kito įsimylėjėlio ar gražuolės širdyje pabunda noras sužinoti, kaip šias gėles reikėtų sodinti ir prižiūrėti. Šį norą iš karto aptemdo įsivaizdavimas, kad tai sudėtinga ir nelengva, kad geriau šį darbą palikti žinovams; ir jie atsisako malonumo, kurį lengvai galėtų patirti, jeigu tik turėtų reikalingus paaiškinimus. Todėl šios knygelės tikslas – patenkinti šių gėlių mėgėjų norus, paskatinti juos užsiimti širdžiai miela veikla ir kiek įmanoma plačiau paskleisti žinias apie šį gražų ir malonų mokslą.
>
> Pasistengiau viską aprašyti kiek įmanoma aiškiau ir tiksliau: į ką reikia atkreipti dėmesį sėjant, sodinant ir prižiūrint gėles; čia gerų patarimų ras ir tie, kurie ketina auginti gėles kambariuose tuo metų laiku, kai gamta ilsisi, kaupdama jėgas atbudimui ir atsinaujinimui. <...>
>
> Toks užsiėmimas yra malonus net ir labai rimtam ponui, nuteikia jį džiugiai ir pakylėtai, o grakščios damos dienas pripildo mielu tikslingumu. Ir tylaus būdo žmogui, gyvenančiam kur nors kaimo ramumoje, ir įsisukusiam į kasdienių darbų sūkurį nėra malonesnio, geresnio ir tyresnio būdo praleisti laisvas valandas nei šis.[11]

Zigros tekstas neblogai paaiškina augalų gyvenamosiose patalpose atsiradimo priežastis: daugeliui žmonių įsitraukus į sodininkystės veiklą, kilo noras realizuoti augalus ištisus metus ir vertė eksperimentuoti, auginti juos ne tik atviroje dirvoje, bet ir uždarose patalpose. Tam, žinoma, pravertė oranžerijos ir šiltnamiai, tačiau ne visi, ypač mieste, turėjo galimybę juos pasistatyti. Anglijoje, kur sodų meno miesto sąlygomis tradicijos buvo itin senos ir turtingos, o garsus Londono sodininkas Thomas Fairchildas (1667–1729) 1722 m. išleido knygą *Miesto sodininkas*[12], kurioje, be įvairių sodininkystės subtilybių, aptarė užterštame miesto ore galinčius gyvuoti augalus ir jų auginimo metodus[13], dar XVIII a. buvo atkreiptas dėmesys, jog šaltuoju metų laiku šildomi ir pro langus pakankamai šviesos gaunantys kambariai visiškai tinka įvairiems

Volfgangu Johanu Fridrichu (1776–1859). Jų ryšį patvirtina Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos rankraščių skyriuje (toliau – LMAVB RS) saugomi laiškai, kuriuose aptariami botanikos mokslo reikalai (f. 7, b. 321 – 11 Zigros laiškų Johanui Volfgangui).

10 Itin daug dėmesio šių dviejų sodininkų veikalams ir parduodamiems augalams skirta 1820 m. *Kuryer Litewski* numeriuose.

11 Johann Hermann Zigra, *Der nordische Blumengärtner*, Riga, 1806, p. V–XI. [Iš vokiečių kalbos vertė Virginija Masiulionytė].

12 *The City Gardener. Containing the most Experlenced Method of Cultivaiting and Ordering fuch Ever-greens, Fruit-Trees, Flowering Shrubs, Flowers, Exotick Plants, etc. As will be Ornamental and thrive best in the London Gardens*, by Thomas Fairchild, Gardener of Hoxton, London, 1722.

13 Todd Longstaffe-Gowan, *The London Town Garden 1740–1840*, New Haven & London: Yale University Press, 2001, p. 8.

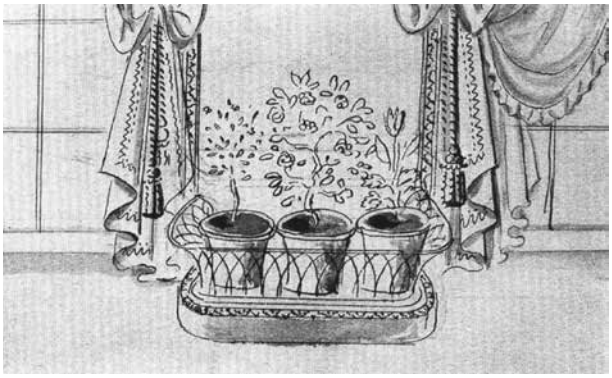

1 a

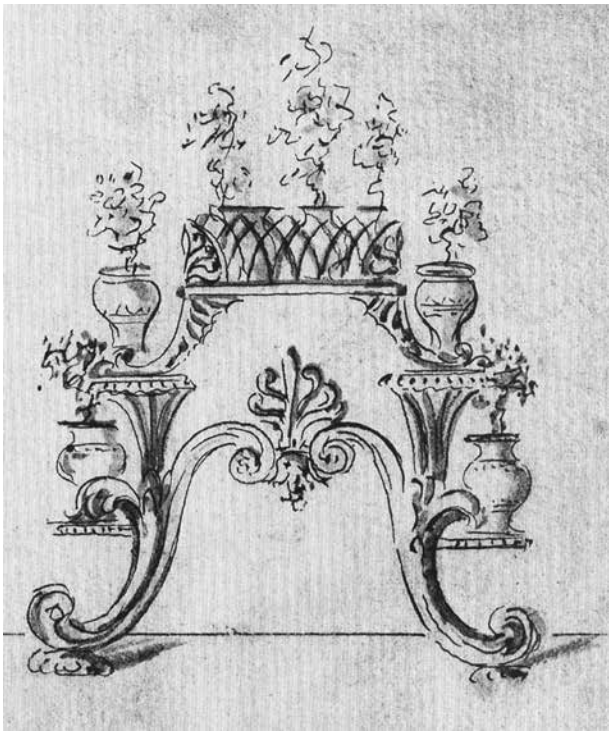

1 b

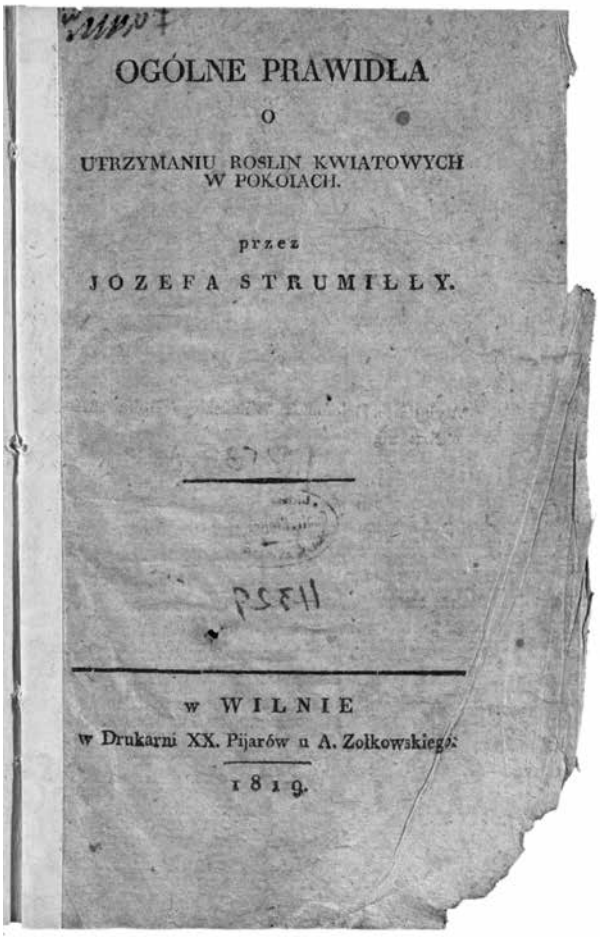

2

1. a, b. XVIII a. pab.–XIX a. pr. gėlių kambariuose komponavimo būdai, in: Todd Longstaffe-Gowan, *The London Town Garden 1740–1840*, Yale University Press, New Haven & London, 2001, p. 180

   Types of flower arrangement in interiors in the late 18th and early 19th century

2. 1819 m. Juozapo Strumilos leidinėlio apie kambarinių augalų priežiūrą antraštinis lapas, in: LMAVB RSS

   Title page of a publication about houseplant care by Józef Strumiłło, 1819

augalams ir gėlėms daiginti bei auginti vazonuose[14]. Ūgtelėję, gražiai sukomponuoti specialiai jiems pritaikytuose stovuose ir priderinti prie kitų interjero elementų, jie tapdavo kambario puošmena ir šeimininkų pasididžiavimu [1 a, b il.].

Dešimtmečiu vėliau nei Zigra Vilniaus sodininkas Juozapas Strumila 1816 m. *Dziennik Wileński* išspausdino straipsnį apie augalų laikymo taisykles kambariuose, o 1819 m. tekstą publikavo atskiru leidinėliu ir po metų įjungė jį į knygą *Šiaurės sodai* [2 l.].

14 *Ibid.*

3. Vincentas Dmachauskas, „Salono interjeras“, akvarelė, 1840, in: Gail S. Davidson, Floramae McCarron-Cates, Charlotte Gere, *House Proud: Nineteenth-Century Watercolor Interiors from the Thaw Collection*, New York: Smithsonian Cooper-Hewitt, National Design Museum, 2008, p. 49

Wincenty Dmochowski, Salon Interior, watercolour, 1840

Minėtą tekstą autorius pradėjo fraze: „Pagrindinės taisyklės, kaip kambariuose laikyti ir prižiūrėti gražias gėles ir įvairius augalus brangių šiltnamių neturintiems gėlių mėgėjams ir mėgėjoms“. Toliau šią mintį išplėtoja nurodydamas, kad ne tik sodai ar lauko gėlynai, bet ir gyvenamosios patalpos, jei bus laikomasi tam tikrų taisyklių (pavyzdžiui: laiku ir tinkamai sodinama bei persodinama, laistoma, kambarys pakankamai šviesus ir šiltas, nuolat valomos dulkės), taps puikia vieta augalams tarpti ir kambarį pavers nedidele gamtos sale-le[15]. Todėl XIX a. pirmoje pusėje tokios augalų oazės dažniausiai būdavo įveisiamos krosnimis ir židiniais šildomuose bei pakankamai šviesos pro didesnius nei kituose kambariuose langus turėjusiuose didžiuosiuose ir mažuosiuose salonuose [3 il.].

Remiantis skelbimais Vilniaus spaudoje ir archyviniais dokumentais, galima dar pridurti, kad, be minėtų teoretizuojančių sodininkų, XIX–XX a. pr. buvo ir daugiau šios srities specialistų praktikų, turėjusių sodininkystės įmones Rygoje, Lvove, Paryžiuje, Drezdene, Vienoje, Hanoveryje, Štutgarte, Kenigsberge, Dinaburge ir kitur, kurie tam tikru metu aprūpindavo vilniečius pačiais įvairiausiais augalais [žr. 1 lentelę]. Sodininkų skelbimai suintensyvėdavo pavasarį ir rudenį, tačiau skelbimų prierašai liudijo, kad augalų įsigyti galima visus metus.

15 „Ogólne prawidła dla amatorów i amatorek kwiatów, którzy w niedostatku kosztownego treybhauzu, piękne kwiaty i rozmaite rośliny mieć i utrzymywać mogą w pokojach“, in: [Jozef Strumiłło], *Ogólne prawidła o utrzymaniu roslin kwiatowych w pokoiach*, Wilno, 1819.

1 lentelė. Sodininkai ir sodininkystės firmos, siūliusios sėklų ir augalų Vilniaus gyventojams

Vardas, pavardė[16]; **gyvenimo datos**	**Veiklos pobūdis ir vieta**	**Paminėjimo dokumentuose, Vilniaus spaudoje ir komerciniuose žinynuose metai**
Jozef Strumiłła[17]	Sodininkas, gėlininkas, bitininkas; Vilnius	XIX a. pirma pusė
Felix Tarnowski[18]	Sodininkas; Vilnius	1820
Ronna ir Pellorce[19]	Sodininkai prancūzai iš Paryžiaus (St. Germain l'Auxeroix Nr. 68)	1820
Johann Hermann Zigra[20]	Sodininkas iš Rygos, komercinis sodas veikė nuo 1798 m.	1806, 1820
Karol Henryk Wagner (Carl Heinrich Wagner[21] Karolis Wagneris (Карль Ивановичь Вагнерь)	Sodininkų dinastija iš Rygos, įmonė veikė nuo 1816 m.	1820, 1868, 1877–1878, 1882–1897
Ernst Wilhelm Wagner[22]	Sodininkas iš Drezdeno	1836, 1838–1839
Jan Wilhelm Milde[23]	„Tikri olandiški gėlių svogūnėliai" iš Lvovo	1837
Fr. Weber (buvęs Verkių sodininkas)[24]	Prekiauja sodo augalų ir gėlių sėklomis nuosavame name Vilniuje, Portovaja g. nr. 1142	1848
---	Daržovių sėklos iš Vienos. Prekiaujama Vienos knygyne Senatoriaus g. 460, seniūnienės Olbromskienės mūrnamyje, priešais Prymasovskio rūmus	XIX a. pirma pusė

16 Lentelėje asmenvardžiai pateikiami tokia forma, kokia rašyti nurodytame šaltinyje. Jei aptiktos kelios skirtingos asmenvardžių rašymo versijos, t. y. jie aptikti skirtingų kalbų šaltiniuose, tuomet pateikiami visi šiuo metu žinomi variantai.

17 Strumila ypač aktyviai reklamavosi 1820 m. Vilniaus spaudoje, jo idėjų ir sodo populiarumą liudiją anksčiau minėti leidiniai ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyriuje (toliau – LMAVB RSS) saugomi katalogai.

18 Minimas su Strumila dirbęs sodininkas, in: *Kuryer Litewski*, 1820, nr. 123, p. 7.

19 Sodininkų iš Paryžiaus Ronna ir Pellorce reklaminis skelbimas, in: *Kuryer Litewski*, 1820, nr. 43.

20 Reklaminis skelbimas apie Rygos sodininko Zigros naują leidinį ir parduodamus augalus, in: *Kuryer Litewski*, 1820, nr. 85.

21 Karlo Wagnerio, sodininko iš Rygos, vardas Vilniaus spaudoje ir archyviniuose dokumentuose minimas kone visą XIX šimtmetį. Atrodo, kad tuo vardu buvo vadinami vienos šeimos atstovai, užsiėmę sodininkyste. Kol kas sunku atskirti tuos, akivaizdžiai kelis, asmenis, todėl duomenys rašomi kartu.
Sodininko iš Rygos Karolio Henryko Wagnerio reklaminiai skelbimai, in: *Kuryer Litewski*, 1820, nr. 18, 19, 24, 29, 93, 117, 119, 121–123; *Ilustrirter Katalog von Carl Heinrich Wagner in Riga=Catalogue illustré de Chales Henri Wagner à Riga*, 1877–1878.
Tikriausiai Karolio Henryko Wagnerio palikuonis arba giminaitis Karolis Wagneris (Карль Ивановичь Вагнерь) XIX a. antroje pusėje vilniečiams siūlė augalus iš Rygos sodo, in: *Виленскій вестникъ*, 1868, nr. 168; 1891, nr. 27; 1897, nr. 187. Archyviniai dokumentai rodo, kad 1882–1890 m. Karlas Wagneris tiekė augalus Vilniaus miesto sodų, skverų, aikščių ir prospektų apželdinimui. Žr. LVIA, f. 938, ap. 4, b. 648 (1882), l. 101; b. 968 (1885), l. 3, 6, 18, 84; b. 1284 (1887–1888), l. 78, 91, 103; b. 1764, l. 41, 62; b. 2141 (1891), l. 101–101v, 114; b. 2281 (1892–1893), l. 90v, 107; b. 2410 (1893), l. 32–33, 62v, 81; b. 2525 (1894), l. 8; b. 2679 (1895), l. 239, 240; b. 2931 (1896), l. 47–47v.

22 Sodininko iš Drezdeno Ernsto Wilhelmo Wagnerio 1836, 1838–1839 m. ir b. m. gėlių sėklų katalogai, in: LMAVB RSS, Smulkioji spauda, 1837 [l. nenumer.].

23 Spis cebul kwiatowych holenderskich prawdziwyvh, które w Handlu korzennym Jana Wilhelma Mildego we Lwowie od początku Listopada dostać można, in: LMAVB RSS, Smulkioji spauda, 1837 [l. nenumer.].

24 Rok 1848. Katalog nasion ogrodowych i kwiatow u Fr. Webera byłego Ogrodnika w Werkach, in: LMAVB RSS, Smulkioji spauda, 1837 [l. nenumer.].

Vardas, pavardė; gyvenimo datos	Veiklos pobūdis ir vieta	Paminėjimo dokumentuose, Vilniaus spaudoje ir komerciniuose žinynuose metai
Johan Cigler[25]	Sodininkas iš Štutgarto	1861
Krako i Weller[26]	Sodininkas iš Hanoverio (Vilniuje prekiauja Strumilos sode)	1861
W. Weller (В. Веллер)[27]	Nuo 1860 m. dirba Vilniuje	1882–1912
L. G.Tissen[28]	Sodininkas iš Kalkoneno kaimo netoli Dinaburgo (dab. Daugpilis)	1861
Herman Keppe (Герман Егорович Кеппе)[29]	Iš Vokietijos atvykęs ir Vilniuje įsikūręs sodininkas; parduotuvė – Pylimo g. 20, sodininkystės įmonė – Naugarduko g.	1880–1912
V. E. Gračiovas (В. Е. Грачев)[30]	Pagrindinės sėklų kontoros „Pirmaklasė sodininkystė“ (Первоклассное огородничество) Sankt Peterburge savininkas	1887
Fridrichas Geningas (Фридрихь Геннингь)[31]	Sodininkas iš Kuršo (Gazenpoto)	1889
E. Immer ir sūnus (Э. Иммерь и сынь)[32]	Sodininkystės įmonė Maskvoje	1895–1897

25 Sodininko Johano Ciglerio iš Štutgarto reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ / Kuryer Wileński*, 1861, nr. 244.

26 Krako ir Weler sodininkystės firmos iš Hanoverio reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ / Kuryer Wileński*, 1861, nr. 746.

27 Sodininkas W. Welleris reklaminiais skelbimais prisistato visuose pagrindiniuose to meto vadovuose po Vilnių ir komerciniuose žinynuose, in: *Путеводитель по Вильне и ея окрестностям. С планом города*, второе – исправленное издание, Вильна: Типография А. Г. Сыркина, 1890, p. 15; Торгово-промышленный адресь-календарь Граца на 1894, Вильна, 1893.

Be to, archyviniuose dokumentuose sodininkas minimas kaip turėjęs Vilniuje savo sodininkystės įstaigą (Садовое заведеніе В. Велерь. Вильна) ir tiekęs augalus miesto viešiesiems sodams bei skverams, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 648 (1882–1884), l. 76, 101, 117, 133; b. 1284 (1887–1888), l. 2, 3, 112; b. 2141 (1891), l. 115v; b. 2931 (1896), l. 16; b. 3086 (1897), l. 78.

Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė knygoje *Istorizmas ir modernas Vilniaus architektūroje* sodininko pavardę rašo originalo forma – Vilhelm Wöhler – ir mini, kad, nuo 1860 m. įsikūręs Vilniuje, sodininkystės ūkį įsikūrė Sodų g. (dab. nr. 8), priešais Strumilos sodą. Ten turėjo oranžeriją ir gyvenamąsias patalpas (Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė, *Istorizmas ir modernas Vilniaus architektūroje*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2000, p. 106–107).

28 Sodininko L. G. Tisseno iš Kalkoneno (netoli Dinaburgo) skelbimas, in: *Виленскій вестникъ / Kuryer Wileński*, 1861, nr. 806.

29 1880–1897 m. Vilniaus sodų ir skverų tvarkybos bylose yra duomenų apie mieste veikusią Hermano Keppės sodininkystės įmonę, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 408 (1880), l. 35, 36; b. 648 (1882–1884), l. 117v, 136; b. 968 (1885), l. 24–25; b. 1284 (1887–1888), l. 4, 5; b. 2281 (1892–1893), l. 144; b. 2525 (1894–1895), l. 6, 10, 123v, 127, 189; b. 2931 (1896), l. 101; b. 3086 (1897), l. 172, 173.

Germano (Herman) Keppės sodininkystės įmonės reklaminiai skelbimai, in: *Путеводитель по Вильне и ея окрестностям. С планом города*, второе – исправленное издание, Вильна: Типография А. Г. Сыркина, 1890; *Księga pamiątkowa wystawy urządzeń mieszkań i ogrodniczej*, Wilno: Drukarnia J. Zawadzkiego, 1909; *Справочная книжка о телефонном сообщеній на 1910 годь и иллюстрированный спутникь-справочникь по г. Вильны*, составлена и редактирована А. И. Поповымь, Вильно: И. И. Луцкевича, 1910, p. 14; *Вся Вильна. Адресная и справочная книга на 1911 годь*, Вильна, второй годь изданія, 1911; Вся Вильна в кармане, Вильна, 1912 p. 172.

30 V. E. Gračiovo sąskaita Vilniaus sodininkui L. Maleckiui, 1887, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 1284, l. 25.

31 Sodininko iš Kuršo Fridricho Geningo reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ*, 1889, nr. 52.

32 Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1895–1897, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 2679 (1895), l. 28, 29, 51, 57; b. 2931 (1896), l. 7; b. 3086 (1897), l. 69.

Vardas, pavardė; gyvenimo datos	Veiklos pobūdis ir vieta	Paminėjimo dokumentuose, Vilniaus spaudoje ir komerciniuose žinynuose metai
E. Späth (Шпет)[33]	Baumshule, Rixdorf Berlin	1891–1894
Gustavas Šervytis (Густавь Шервить)[34]	Prekyba augalų sėklomis Kenigsberge (Prūsija)	1891
Broliai Hoseriai (Zakład ogrodniczy braci Hoser w Warszawie)[35]	Sodininkystės įmonė Varšuvoje	1892
Haage & Schmidt[36]	Sodininkystės įmonė Erfurte	1894
Ernst Benary[37]	Sodininkystės įmonė Erfurte, veikianti nuo 1843 m.	1894
---	Sodininkystės įstaiga Novosiolkuose[38]	1894
I. G. Kalsonas (И. Г. Карлсонь)[39]	Sėklų ir medelių sandėlis Voroneže	1896
Leonas Jaško (Леон Яшко)[40]	Sodininkas ir bitininkas iš Oželių k. (prie Lydos)	1896
Ch. Šoch (Х. В. Шохь)[41]	Sodininkystės įmonė Rygoje	1897
Jonas Mikolajūnas (Иван Миколаюнас)[42]	Sodininkystės įmonė Vilniuje	1897
J. S. Getneris[43] (J. C. Гетнерь)	Sodininkas	1897
J. Macevskio (Я. Мацьевскаго), buv. V. Turkovskio (Вл. Турковскаго) sodininkystės įmonė[44]	Sodininkystės įmonė Varšuvoje. Veikė nuo 1879 m. 1900 m. Rožių ir kitų dekoratyvinių žydinčių augalų parodoje Varšuvoje už margaspalvių medžių ir krūmų rinkinį apdovanota sidabro medaliu	1900–1901
Imperatoriškoji Rusijos pomologų draugija, Vilniaus skyrius (Cesarska Rosyjska Towarzystwo Pomologiczne, Zarząd Wileński)[45]	Vilnius, Didžioji g. 4	1902

33 Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1891–1893, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 2141; b. 2281; b. 2410, l. 17, 110v; b. 2525, l. 18–19.

34 Gustavo Šervyčio augalų sėklų iš Kenigsbergo reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникь*, 1891, nr. 69.

35 Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1892–1893, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 2281, l. 127.

36 *Ibid.*, 1894, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 2525, l. 123, 129.

37 *Ibid.*, l. 147.

38 Sodininkystės įmonės iš Novosiolkų reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникь*, 1894, nr. 47.

39 I. G. Kalsono sėklų ir medelių sandėlio Voroneže skelbimas, in: *Виленскій вестникь*, 1896, nr. 27.

40 Sodininko ir bitininko Leono Jaško iš Oželių k. (prie Lydos) reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникь*, 1896, nr. 82.

41 Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1897, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 3086, l. 99, 174.

42 *Ibid.*, l. 186–187v.

43 *Ibid.*, l. 125, 155, 160, 165–168, 215, 216, 218, 219, 225–228, 232.

44 J. Macevskio (buv. V. Turkovskio) sodininkystės įmonės Varšuvoje dekoratyvių medžių ir krūmų 1900–1901 m. katalogas, in: LMAVB RSS, Smulkioji spauda, 1837 [l. nenumer.].

45 Imperatoriškosios Rusijos pomologų draugijos, Vilniaus skyriaus sodininkų draugijos parduodamų vaismedžių sąrašas, 1902, in: LMAVB RSS, Smulkioji spauda, 1837 [l. nenumer.].

Vardas, pavardė; gyvenimo datos	Veiklos pobūdis ir vieta	Paminėjimo dokumentuose, Vilniaus spaudoje ir komerciniuose žinynuose metai
Adolf Mikosza[46]	Sodininkystės įmonė „Flora“ Šv. Jurgio g. 22	1909, 1911, 1912
Jan Maczulak[47]	Sodininkystės įmonė „Rožė“ („Róża“), Vilniaus g. 30	1908, 1909, 1911, 1912

Komercinė sodininkystė ir tuo užsiimantys sodininkai ypač suklestėjo XIX a. antroje pusėje, Vilniuje ėmus daug dėmesio skirti viešiesiems miesto sodams ir susirūpinus aikščių bei gatvių apželdinimu, o miesto taryboje įsteigus „miesto sodininko“ pareigybę. Išlikusiuose archyviniuose dokumentuose galime rasti kai kurių jų pavardes (žr. 2 lentelę), tačiau šiame straipsnyje plačiau šių pareigybių specifikos neaptarsime – tik atkreipsime dėmesį, jog, įvairiems sodininkams priimant valstybinius užsakymus, apsimokėjo sykiu tam tikrą kiekį produkcijos pasiūlyti ir privatiems pirkėjams.

2 lentelė. XIX a. 9–10 dešimtmečio Vilniaus miesto sodininkai

Eil. Nr.	Sodininko vardas, pavardė	Metai, kuomet eitos miesto sodininko pareigos
1.	Eduardas Rutkovskis (Эдуардь Рутковскій)[48]	1881
2.	Stanislovas Janiševskis (Станислав Янишевскій)[49]	1882–1884
3.	Liudvikas Maleckis (Людвиг Малецкій)[50]	1885–1888
4.	Eduardas Leskovskis (Эдуард Лясковскій)[51]	1889
5.	Stanislovas Lukša (Станислав Лукша)[52]	1889–1892
6.	S. F. Valskė ar Valeks(?) (С. Ф. Валлске ar Валлехь?)[53]	1894
7.	Feliksas Antonovičius (Феликсь Антоновичь)[54]	1895–1896

46 *Księga pamiątkowa wystawy urządzeń mieszkań i ogrodniczej, W*ilno: Drukarnia J. Zawadzkiego, 1909; *Вся Вильна. Адресная и справочная книга на 1911 годь*, Вильна, второй годь изданія, 1911; *Вся Вильна в кармане*, Вильна, 1912 p. 172.

47 *Kalendarz illustrowany „Kuriera Litewskiego“ na rok 1909,* Wilno: nakładem „Kuriera Litewskiego“, 1908; *Księga pamiątkowa wystawy urządzeń mieszkań i ogrodniczej, W*ilno: Drukarnia J. Zawadzkiego, 1909; *Вся Вильна. Адресная и справочная книга на 1911 годь*, Вильна, второй годь изданія, 1911; Вся *Вильна в кармане*, Вильна, 1912 p. 172.

48 Vilniaus miesto sodų ir skverų dokumentai, 1881, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 547.

49 Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1882–1884, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 648.

50 Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1885–1888, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 968; b. 1284.

51 Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1889–1891, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 1764; b. 2141.

52 Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1889–1893, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 1764; b. 2281.

53 Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1894, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 2525.

54 Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1895, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 2679; b. 2931.

Kaip išsamiuose sodininkystės leidiniuose, taip ir reklaminiuose skelbimuose komercine prekyba užsiimantys sodininkai dažniausiai kreipdavosi ne tiek į profesionalus, kiek į mėgėjus bei mėgėjas, siūlydami vazonines gėles, sodinukus, gėlių svogūnėlius ir įvairių augalų sėklas bei garantuodami, kad bus patogu įsigyti. Remdamiesi Londono miesto sodo XVIII a. antros pusės–XIX a. pirmos pusės tyrimais bei žvelgdami į XIX a. pirmos pusės šveicarų tapytojo animalisto ir peizažisto Jacques'o Laurent'o Agasse'o (1767–1849) 1822 m. kūrinį *Gėlių pardavėjas* [4 il.], galime įsivaizduoti, kad augalus, išsirinktus kataloguose, pirkėjams galėdavo pristatyti ir į namus. Kone kiekvienais metais išleidžiamus ir atnaujinamus katalogus siūlydavo nemokamai[55], populiariausius turimus augalus ir jų kainas atskirai skelbdavo periodinėje spaudoje.

Prie sodininkystės reikalavimų ir plėtotės prisitaikė ir kiti įvairūs gamintojai. Pavyzdžiui, namuose auginamoms vazoninėms gėlėms specialius stovus – metalines žardinjeres, laistytuvus, kaip ir kitus metalinius interjero apdailos dirbinius (įvairias apšvietimo priemones, indus ir kt.) bei higienos įrangą XIX a. 5 dešimtmečio pradžioje miestiečiams parūpindavo Minterio metalinių ir lakuotų dirbinių fabrikas Varšuvoje[56], amžiaus pabaigoje ir XX a. pr. – broliams Lopienskiams (*bracia Łopieńscy*) priklausęs bronzinių ir sidabrinių dirbinių fabrikas[57]. Vilniaus ir į Vilnių iš kitų vietovių produkciją gabenę puodžiai, be koklių krosnims, nuolat siūlydavo dideles ir mažesnes, paprastas bei puošniai dekoruotas puodynes ar prašmatnias vazas gėlėms, skulptūrėles bei stulpelius

4. Jacques-Laurent Agasse, „Gėlių pardavėjas", 1822, in: Todd Longstaffe-Gowan, *The London Town Garden 1740–1840*, Yale University Press, New Haven & London, 2001, p. 223

Jacques-Laurent Agasse, Flower Seller, 1822

toms puošmenoms tiek kambaryje, tiek ir lauke prie namų ar balkonuose statyti[58] [5 il.]. Be to, prie šios mados prisitaikė ir medinių baldų gamintojai. Visa,

55 Įvairių XIX a. sodininkų katalogų nemažai išliko ir saugoma Vilniaus bibliotekose. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyrius turi 1818 m. Strumilos sodo augalų katalogą ir pluoštą (net 14 vnt.) XIX a. 4 dešimtmečio–XX a. pr. katalogų, kurie priskirtini prie smulkiosios spaudos palikimo.

56 Minterio metalinių ir lakuotų dirbinių fabriko Varšuvoje reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ / Kuryer Wileński*, 1841, nr. 142.

57 *Kalendarz illustrowany „Kuriera Litewskiego" na rok 1909*, Wilno: nakładem „Kuriera Litewskiego", 1908.

58 *Fabryka pieców porcelanowych, nowo założona na sposób zagraniczny, przez Druet, et Boretti w mieście Wilnie na przedmieściu Łukiszkach po Nr. 881. W tejże fabryce wyrabiają się. Kuchnie Angielskie, piece gładkie i ozdobne, okrągłe, kątowe, kominkowe, gotyckie, i rozmaitego stylu, pokryte polewą porcellanową, a niektóre z ornamentami złoconemi które tzrwałością i ozdobnością przechodzą dotąd wyrabiane <...> również wyrabiają się wszelkie wyroby architektonicznie do upiększeń domów, salonów, kominków, kląbow, wazonów, wodozbiorów, wodotrysków i t. p.* <...>, in: Ferdinando Karolio Boretti koklių fabriko reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ / Kuryer Wileński*, 1857, nr. 340. *Fabryka Pieców i kominków oraz wszelkich wyrobów glinianych z polewą porcellanową na przedmieściu Łukiszkach exystująca, pragnąc upowszechnić swe wyroby otworzyła skład onych w środku miasta w gmachu Ratuszowym, gdzie od najwytworniejszego pieca, aż do najdrobniejszego wazonika, konsolki, medalika i t. d., poleca się usługom publiczności. F. Boretti właściciel fabryki*, in: *Виленскій вестникъ / Kuryer Wileński*, 1860, nr. 77, p. 814. Nodageno fabriko vazų ir krosnių pavyzdžiai, in: LMAVB RS, f. 229, b. 776–778.
XX a. pradžioje vazonus (puodynes) gėlėms ir sodo skulptūrėles siūlė keraminių dirbinių fabrikas „Villeroy & Boch", turėjęs atstovybę Varšuvoje. Žr. *Kalendarz illustrowany „Kuriera Litewskiego" na rok 1909*, Wilno: nakładem „Kuriera Litewskiego", 1908.

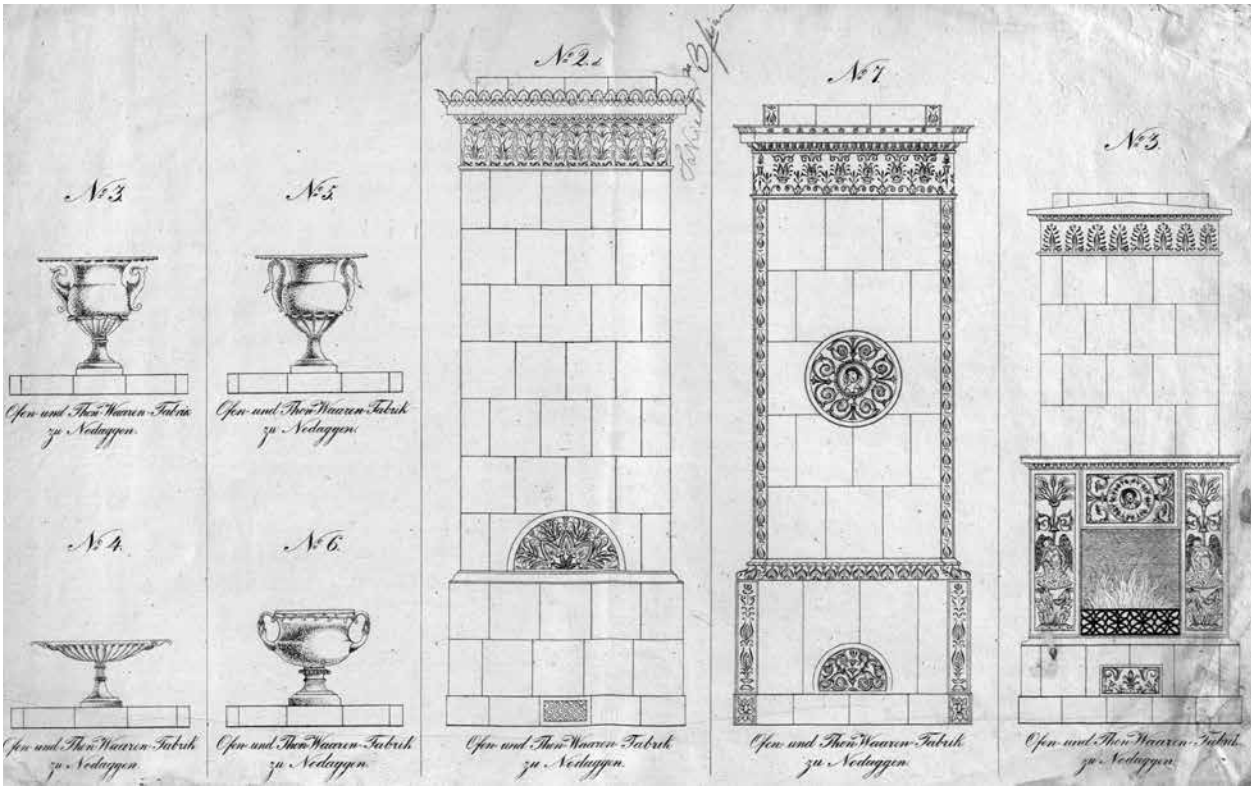

5. Nodageno fabriko krosnių ir vazų pavyzdžiai, in: LMAVB RS, f. 229, b. 777

   Samples of stoves and vases produced by the Nodaggen factory

6. Nežinomas anglų tapytojas, „Vidinis kiemelis“, 1805, in: Todd Longstaffe-Gowan, *The London Town Garden 1740–1840*, Yale University Press, New Haven & London, 2001, p. 134

   Unknown English painter, Inner Patio, 1805

kas išvardyta, vedė prie to, ką jau yra aptarusi ir Griškaitė, – kad „vos ne kiekvienas troško ir savo namuose turėti „botanikos sodelį“[59]. Tas noras sietinas tiek su kambariniais augalais, tiek ir su šiltuoju metų laiku jų auginimu namų balkonuose, terasose, nedideliuose vidiniuose bei galiniuose kiemeliuose ar ant į kiemelius vedančių laiptų pakopų [6 il.]. Reikia atkreipti dėmesį, kad patarimų ir vaizdinių priemonių, kaip įsirengti miniatiūrinius gėlių ir kitokių augalų sodelius, netrūko ir specialiai augalininkystei skirtoje literatūroje, įvairiuose gėlininkystės kalendoriuose. Kadangi vilniečius augalais aprūpindavo sodininkai iš visos Europos, galima spėti, kad jie pateikdavo ir tiems augalams komponuoti reikalingų vaizdinių pavyzdžių bei rašytinių rekomendacijų. Be to, ir Rusijos imperijoje XIX a. viduryje buvo rengiami iliustruoti leidiniai, kaip įsirengti natūralius ir kambarinius sodus. Tarp tokių paminėtini Sankt Peterburge publikuoti K. Šreiderio „sąsiuviniai“[60] [7 il.].

Žvelgiant į akvareles, kuriose vaizduojami interjerai, matyti, kad ilgainiui gėles imta statyti ne tik salonuose: jos tapo neatsiejama kone visų kambarių puošmena. Gėlių kaip stacionarios interjero puošmenos įsitvirtinimą XIX a. patvirtina jau minėti smulkūs baldeliai, tokie kaip žardinjerės, lentynėlės, staleliai,

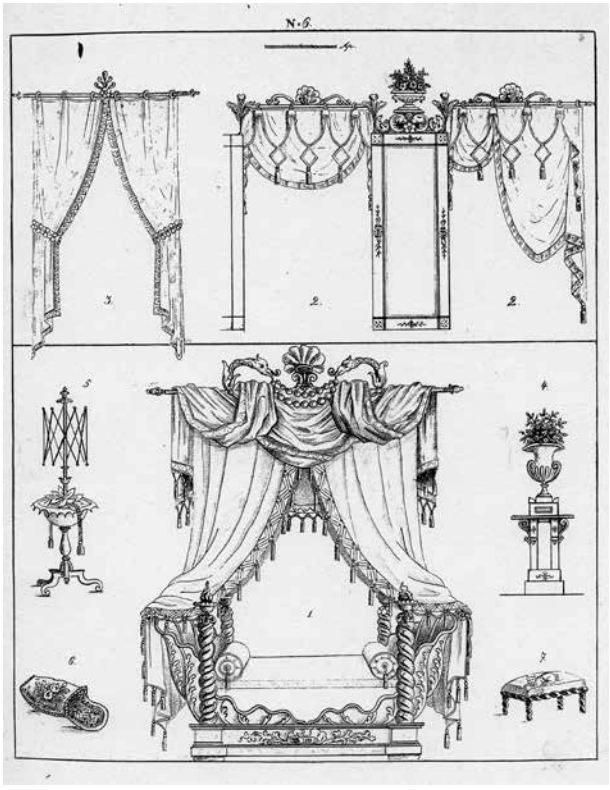

7. Iliustracija iš K. Šreiderio sąsiuvinio, in: *Собрание рисунков садовых и домовых украшений и всяких принадлежностей сего рода* [...], Санкт-Петербургъ: Изд. К. Шрейдерам, 1842, l. 4

Illustration from K. Schreider's notebook

stoveliai, širmos vijokliniams augalams arba iš vijoklinių augalų formuojami „žalieji“ rėmai paveikslams [8 il.] bei įprastose sietynų ir bra vietose pakabinami gėlių krepšeliai, įtaisomos vazos su gėlėmis [9 il.]. Be mažųjų baldelių, gėlių komponavimas gyvenamojoje aplinkoje sąlygojo ir didesnių tradicinių baldų formų kaitą. Pavyzdžiui, apie 1820 m. garsus Vienos baldų gamintojas Josefas Danhauseris imperatoriaus dvarui suprojektavo lenktų formų rašomąjį stalą (biurą), kurio priekinė lentynėlė buvo pritaikyta gėlėms pastatyti [10 il.]. Sėdintysis prie tokio baldo nesunkiai pasijusdavo atsidūręs gėlių sodelio viduryje. Ilgainiui panašaus tipo stalus itin pamėgo moterys – juos imta vadinti „biurais moterims“[61].

59 Reda Griškaitė, „Gėlių kalba“, p. 267.

60 *Рисунки К. Шрейдера, изображающие планы и фасады разных зданий, как то: небольших церквей, городских и селских домиков, садов, беседок, мостов, гротов, башен, развалин. С прсовокуплением рисунков разного рода мебели, драпировки и проч. и проч. и проч, sąs. 1–2, 1838–1839; Собрание рисунков садовых и домовых украшений и всяких принадлежностей сего рода. Планы и фасады домов, садовых построек и украшений как то: павильонов, каскадов, памятников, статуй, садовой мебели, увеселительныхъ лодок, мостиков, горшков для цветов и проч.: изящная новая драпировка окон и проч. Рис. новым мебелям. Новая Комнатная живопись.* Изд. К. Шрейдерам, Санкт-Петербургъ, 1842; *Планы и расположение садов, натуральных и комнатных, и дворов, устраиваемых на подобие садов, с присоединением рисунков разных садовых принадлежностей и украшений, как то: оранжерей, беседок, балконов, статуй, мебели и ваз и проч., составленные по всем условиям удобства и современного вкуса, с обьяснительным текстом К. Шрейдером*, sąs. 1–3, Санкт-Петербургъ: Морского кадетного корпуса, 1853–1860.

61 Joanna Woch, *Biedermeier. Przewodnik dla kolekcjonerów*, Warszawa: Arkady, 2007.

8. Vasilijus Sadovnikovas, „Grafienės Witgenstein darbo kambarys Verkių rūmuose“, apie 1846, in: Eugenijus Skerstonas, *Privatus Vilnius. Namų puošyba*, Vilnius: Charibdė, 2013, p. 113

Vasily Sadovnikov, Countess Wittgenstein's Office in the Verkiai Palace, ca. 1846

9. Luisa Piepenhagenová, „Vinori pilies svetainė“, 1846, in: Květa Křová, *Šlechtický interiér 19. Století v dobových zobrazeních ze zámeckých sbírek*, Praha: Panorama, 1993, p. 160

Luisa Piepenhagenová, Vinor Castle Parlour, 1846

Apie 1830 m. Prancūzijoje suprojektuota ir salonams pritaikyta apvali kanapa su paaukštinta centrine dalimi, kurios viršūnėje suformuota speciali vieta žardinjerei. Tokios kanapos vadintos *borne* – „įsimylėjėlių akmuo“[62] [11 il.]. XIX a. pirmoje pusėje kanapų žardinjerėse dažniausiai būdavo įstatomos žydinčios gėlės, o štai XIX a. antroje pusėje pamėgta palminių šeimos augalus, be to, pats baldas iš saloninio tapo populiariu privačių ir viešų dailės galerijų ar net prabangių prekyviečių baldu[63]. Ilgainiui ir daugiau sėdimųjų poilsiui ir maloniam bendravimui skirtų baldų komponuoti su palminiais augalais, statytais ant

62 „Kanapy, leżanki“, in: Izydor Grzeluk, *Słownik terminologiczny mebli*, Warszawa: PWN, 2000, p. 68–81.

63 Michael Snodin, John Styles, *Design & the Decorative Arts: Victorian Britain 1837–1901*, London: V & A Publications, 2004.

10. Austrų baldų dizainerio Josepho Danhauserio apie 1820 m. suprojektuotas rašomasis stalas, in: Woch Joanna, *Biedermeier. Przewodnik dla kolekcjonerów*, Warszawa: Arkady, 2007, p. 69

    Writing table designed by the Austrian furniture designer Joseph Danhauser ca. 1820

11. Vyskupo Ignoto Krasickio kambarys Prūsijos valdovo vasaros San Susi (Sans-Souci) rezidencijoje, in: *Tygodnik illustrowany*, 1860, t. 2, Nr. 56, p. 525

    Bishop Ignacy Krasicki's room in the Sans-Souci summer residence of the Prussian ruler

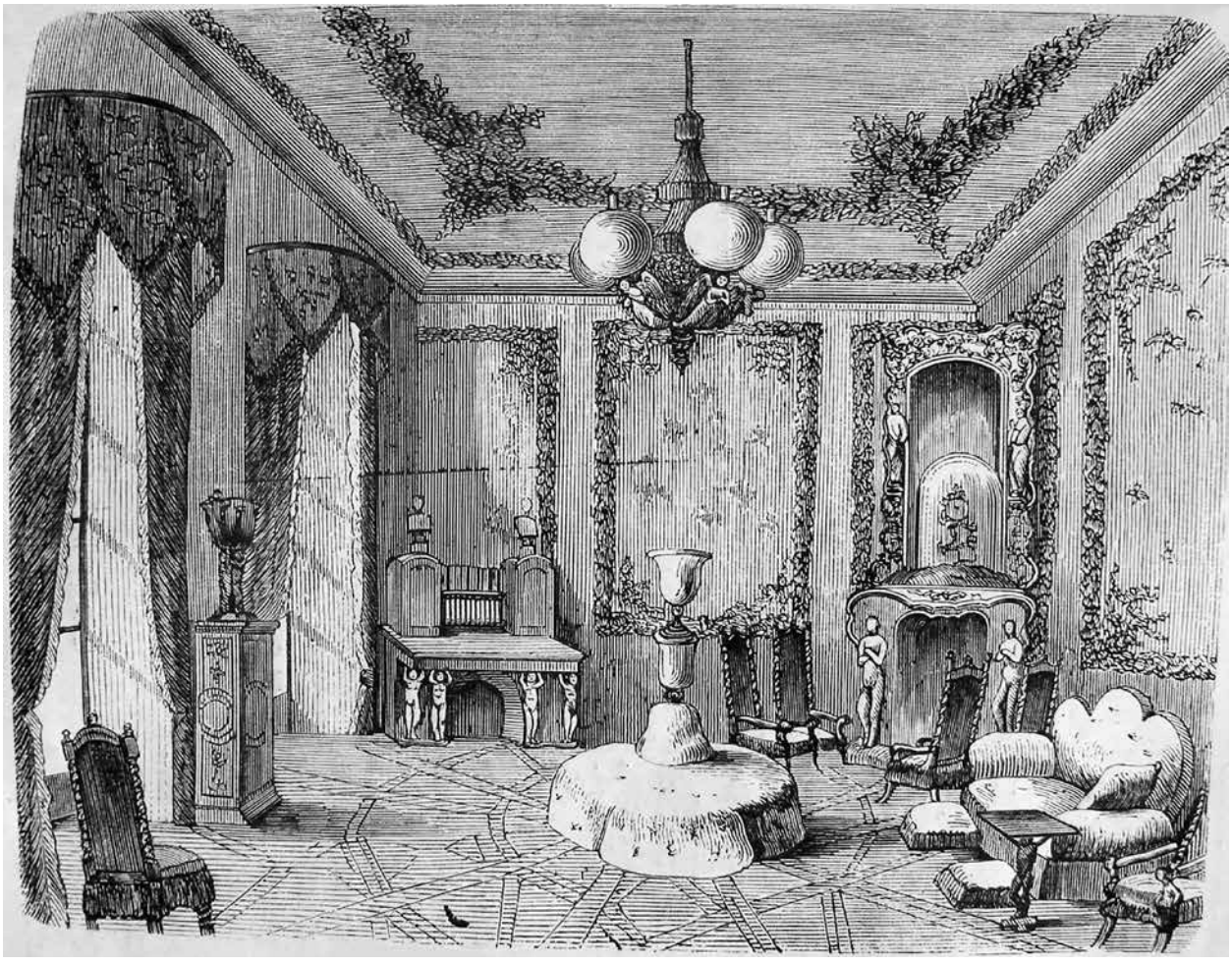

grindų užnugaryje arba iškylančiais virš atkaltės, ir tai galima sieti su itin didele palminių augalų pasiūla amžiaus antrojoje pusėje[64] [12 il.].

XIX a. pradžioje sodininkams dar teko įvairiais būdais skatinti visuomenę pamėgti augalininkystę[65], o štai artėjant amžiaus viduriui toks užsiėmimas tampa visuotiniu pomėgiu. Kai kuriems, ypač universitetinei bendruomenei, sodeliai ir gėlių darželiai buvo savotiška eksperimentavimo laboratorija, atgaiva, padedanti atsigauti ir išgyventi carinės Rusijos valdžios represijas, o kai kuriems, galbūt turėjusiems daugiau lėšų, peraugdavo į neįtikėtinas kolekcionavimo aistras. Minėtasis Juzefas Kraszewskis ne viename literatūros kūrinyje būtent į tokį aklą sekimą mada ir beribę aistrą žvelgė su nemenka pašaipa. Šio autoriaus tekstai atskleidžia kiek kitokį vaizdinį nei tas, kurį įkūnijo poetiškos Giunterytės-Puzinienės, Stanislovo Moravskio, Volfgangų šeimos plunksnos. Pavyzdžiui, knygoje *Tipai ir charakteriai* vaizdingai aprašomas ponas Jonas, kuris lyg drugelis puldinėjo nuo vieno pomėgio prie kito, o užėjus sodininkystės manijai įsigijo daugybę tos srities naujovių. Visais įmanomais būdais aplink namą auginta neįtikėtina augalų įvairovė (klimatui pritaikyti augo lauke dirvoje ir vazonuose, o egzotiniai, mėgstantys šilumą, – oranžerijoje ir šiltnamyje). Be to, namo viduje buvo pilna skintų gėlių puokščių, kitas augino ant specialių lentynėlių, žardinjerėse ar klombose. Kaip matyti iš pasakojimo, šiai aistrai išblėsus (buvo susidomėta Elzevyrų rinkimu), visus puoselėtus augalus ponas Jonas be gailesčio sunaikino[66].

64 Šią pasiūlą liudijo ir išlikę sodininkų katalogai. Pvz. žr. *Ilustrirter Katalog von Carl Heinrich Wagner...*, 1877–1878.

65 Strumila pirmojo, 1820 m. pasirodžiusio, knygos *Šiaurės sodai* leidimo įvade teigia, kad knygą parašyti jį paskatino tai, kad „mūsų krašte sodai nėra taip paplitę, kaip turėtų“. Žr: *Ogrody północne czyli Zbiór wiadomości o rozmnażaniu i pielęgnowaniu drzew owocowych i roślin ozdobnych, o inspektach, treybhauzach i oranżeryach, oraz o utrzymaniu roślin kwiatowych w pokojach*, z figurami, przez Józefa Strumiłłę w Wilnie Nakładem i drukiem Marcinowskiego, 1820.

66 *Typy i charaktery*, przez J. J. Kraszewskiego, Wilno: nakładem księgarni Rubina Rafalowicza, 1854, p. 126–132.

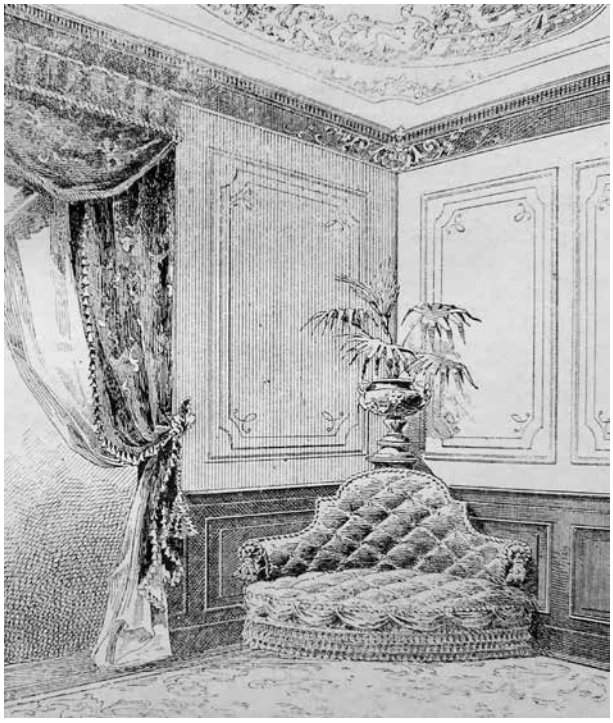

12. Svetainės kampinio baldo ir kambarinių augalų derinio pavyzdys Henry Havard'o knygoje *Menas namuose. Būsto apstatymo gramatika*, in: [Henry Havard], *L'art dans la maison* (*Grammaire de l'ameublement*) *[...]*, t. 2, Paris: Edouard Rouveyre, 1887, p. 60

Example of matching a corner couch with houseplants in a living room from Henry Havard's book *Art at Home. The Grammar of Home Furnishing*

Griškaitės tyrimai parodė, kad gėlininkystei užkariauti Europą labai padėjo nuo XVIII a. antros pusės plitusi vadinamoji „gėlių kalba“ (persiškai: *salem*), kurios prasmės skleidėsi per profesionalią ir mėgėjišką floristinę tapybą, dirbtinių gėlių darymą, gėlių darželius bei gėlių puokščių komponavimą. Gėlės leido ne tik turiningai leisti laiką, atrasti tos srities bendraminčių, bet ir be žodžių perteikti pačius įvairiausius (romantinius ir religinius) jausmus bei vaizdinius. Be Anglijoje, Prancūzijoje, Rusijoje publikuotų gėlių kalbos knygų, ir Vilniuje 1834 m. tokį tekstą parengė Strumila[67]. Šie leidiniai, kaip ir komercinių sodininkų

67 Reda Griškaitė, „Gėlių kalba“, p. 267–293.

13. XX a. pradžios svetaitės interjeras, in: LDM, Fi-1356

Early twentieth-century living room interior

siūlomos gėlių sėklos, daigai ir sodinukai iš viso pasaulio, labai prisidėjo prie mažesnių bei daugiau išplėtotų sodelių ar gėlynų namų kiemuose bei gyvenamosiose patalpose įsitvirtinimo.

Kad kambarinės gėlės ilgainiui tapo įprastu interjero elementu, liudija XIX a. pabaigos žinutės, nurodančios, jog, šeimininkams išvykstant, kartu su baldais už pusę kainos parduodami ir išpuoselėti, dekoratyviuose vazonuose auginti kambariniai augalai[68] [13 il.]. Be to, galime pridurti, kad kambarinių gėlių mada buvo vienas iš veiksnių, XIX a. pab. prisidėjusių prie Naujojo meno (arba *Art Nouveau*, secesijos, moderno, jugendo) plėtotės. Juk ir Miuncheno jugendo stiliaus kūrėjas Paulas Schultze-Naumburgas (1869–1949) 1899 m. pasirodžiusioje ir kelis kartus perleistoje knygoje *Būsto estetika*[69], susilaukusioje vertimo ir kelių leidimų lenkų kalba, daug vietos skyrė naminių augalų ir gėlių svarbai interjere aptarti[70].

Dekoratyvinių, kad ir nedidelių, sodų bei gėlynų mada darė įtaką ir miesto pastatų projektavimui. XVIII a. pab.–XIX a. buvo stengiamasi, kad svetainių, salių, piešimui, muzikavimui, kavos ar arbatos gėrimui skirtų kambarių langai, verandos, balkonai būtų

68 По случаю выезда, до 29 сентября продаеться КОМНАТНЫЕ РАСТЕНІЯ за полцены. Антоколь, д. Адамовича, противь ковно-железнаго парка, in: *Виленскій вестникь*, 1894, nr. 204, p. 4; Дешево продаються подерж. столовая дубовая мебель и цветы. Лукишки, д. Гофмана, № 7 кв. 3, in: *Виленскій вестникь*, 1895, nr. 78.

69 Paul Schultze-Naumburg, *Häusliche Kunstpflege*, Leipzig: Eugen Diederichs, 1899 [pakartot. leidimai 1903, 1906].

70 Paul Schultze-Naumburg, *Estetyka mieszkania*, przekład Antoniego Krasnowolskiego, Warszawa: Jan Fiszer, 1904; Idem, *Jak urządzić i ozdobić mieszkanie. Estetyka mieszkania*, przekład Antoniego Krasnowolskiego, wyd. 2 bez zmiany, Warszawa: druk S. Olgebranda Synow, 1908.

atgręžti į vidinių kiemelių sodelius. XIX a. Vilniaus miesto spaudoje randame nemažai žinučių apie parduodamus ar išnuomojamus namus ir butus, kur kaip privalumas nurodomas šalia esantis sodas bei į jį išeinantis balkonas[71]. Kartais, kai dėl kokių nors priežasčių nepavykdavo minėto siekio įgyvendinti, vaizdą pro langą keisdavo peizažinė sienų tapyba arba panašaus tipo sienų apmušalai. Pasitelkus tapybą, vaizdingus apmušalus, langus būdavo savotiškai sujungiama vidaus ir išorės erdvė. XVIII a. tapo madinga sienas ištapyti sodų vaizdais ir žanrinėmis scenelėmis arba iliuzine tapyba „atverti" perspektyvą į vaizdingą dekoratyvaus sodo panoramą. Pastaroji tradicija Vilniuje gyvavo iki XIX a. pr. ir mums pažįstama per Antano Smuglevičiaus sukurtą vyskupo „Houvalto" namo Pilies g. svetainės dekoro projektą, kuriame numatyta, jog esantis patalpoje ir žvelgiantis į ištapytą sieną žmogus galės pajusti, jog pro dviejų Atlantų figūras mato vidinį kiemo sodą su fontanu [14 il.]. Galima spėti, kad kažkas panašaus turėjo būti pavaizduota ir Sapiegų-Pacų rūmų Šv. Jono gatvėje salės sienoje, nors iki mūsų dienų išliko tik nedidelis augalo fragmentas [15 il.]. Iš archyvinių Vilniaus rūmų aprašymų žinome, kad XIX a. pirmoje pusėje „peizažais" ir „peizažiniai" supraportais, deja, iki mūsų dienų neišlikusiais, buvo ištapyti vadinamieji Chodkevičių, tuomet priklausiusių Puslovskiams, rūmų Didžiojoje g. pirmo ir antro aukšto kambariai[72].

Apie sodų buvimą arba siekį juos turėti mums liudija ir daugiau restauruotų XIX a. peizažinių supraportų pavyzdžių, kuriuose vyraujančios „natūralios" gamtos apybraižos mus verčia prisiminti, kad, be vadinamojo „botaninio sodelio", kuriame paprastai būdavo nedideli, reguliariai komponuoti sodmenys ir gėlės, jau nuo XVIII a. Europoje plėtota peizažinio, dar vadinamo „natūraliu", sodo idėja. Kaip liudija rašytiniai šaltiniai

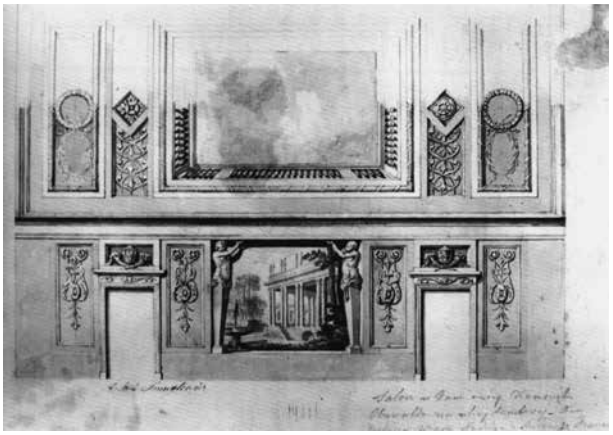

14. Antanas Smuglevičius. Houwaldo namo Pilies gatvėje svetainės (salės?) dekoro projektas, XIX a. pradžia, in: *W kręgu wileńskiego klasycyzmu*: Katalog wystawy przygotowany pod kierunkiem Elżbiety Charazińskiej i Ryszarda Bobrowa, Warszawa: Muzeum Narodowe w Warszawie, 2000, p. 191

Antoni Smuglewicz. Project of the living room (hall?) décor of Houwald's house on Pilies street, early 19th c.

15. Pacų rūmų Šv. Jono g. 3 šokių salės sienos dekoras su XVIII a. pabaigoje tapyto peizažo likučiais, Dalios Klajumienės nuotrauka, 2010

Wall décor of the dance hall of the Pac palace at 3 Šv. Jono St. 3 with remnants of a landscape painted in the late 18th c.

ir kad ir menkai išlikę namų interjerų puošybos fragmentai, šios idėjos neaplenkė ir Vilniaus. Tokią sodo struktūrą dažniausiai linkstame sieti su didesnėmis užmiesčio vietovėmis ar kaimiškoje vietovėje stovėjusiais dvarų ansambliais, tačiau, kaip parodė Vilniaus tyrimas, tokie aukštomis tvoromis apjuosti „natūralūs"

71 Pavyzdžiui: Kambarių su balkonais į sodo pusę name nr. 1631 Aleksandro bulvare nuomos skelbimas, in: *Виленскій вестникъ*, 1891, nr. 69, p. 4.

72 Puslovskių rūmų Vilniuje 1836 m. inventorius, in: LVIA, f. 567, ap. 2, b. 4016.

16. Buv. Gureckių rūmų Dominikonų g. 15 antro aukšto patalpos frizo fragmentas su peizažinio parko vaizdu, Dalios Klajumienės nuotrauka, 2017

    Detail of a frieze in a first-floor room of the former Gurecki palace at 15 Dominikonų St. with a view of a landscape park

17. Buv. Gureckių rūmų Dominikonų g. 15 antro aukšto patalpos supraportas su rožių pintinėle, Dalios Klajumienės nuotrauka, 2017

    Overdoor of a first-floor room in the former Gurecki palace at 15 Dominikonų St. with a rose basket

18. Šv. Mykolo g. 8 I a. patalpos augalinė lubų rozetė, Dalios Klajumienės nuotrauka, 2009

    Floral rosette on the ceiling of a ground-floor room at 8 Šv. Mykolo St.

vaizdingi, griežtos kompozicijos neturintys nedideli sodeliai veisti ir prie miestiečių namų. Pavyzdžiui, 1826 m. prie grafui Olizarui priklausiusio namo Bernardinų g. minimas „nedidelis sodelis priešais langus“ ir „iš trijų pusių aukšta mūrine tvora apjuostas nedidelis Angliškas sodelis lauko medžiais apsodintas“[73].

Dar vienas peizažinio, kiek labiau išplėtoto sodo variantas minimas 1820 m. laikraštyje *Kuryer Litewski*, kurio keliuose numeriuose pasirodė skelbimas apie parduodamą namą ir medinį dvarelį nr. 1289 ir 1290 prie Aušros Vartų[74]. Iš 1801 m. Vilniaus namų surašymo žinoma, kad taip numeruoti etmono Tiškevičiaus mūrnamis ir Heckevičiaus dvarelis[75]. Skelbime šalia namų apibūdinimo rašoma, kad yra didelis vaismedžių ir vaiskrūmių sodas bei sodas pasivaikščioti su miškeliu, altanomis ir didelių medžių alėjomis, taip pat – su sale ir išmūryta grota[76]. Skaitant šį aprašymą aišku, kad būtent panašaus tipo peizažinio sodo mada lėmė tokį iš pirmo žvilgsnio ganėtinai netradiciškai atrodantį tapytą frizą Gureckių rūmų (Dominikonų g. 15) antro aukšto patalpoje šalia salės. Jame kaip

73 Inwentarz Domu murowanego w Miescie Wilnie Przy Ulicy Bernardinskiey pod No 149m położonego, do dziedzictwa JWo Grafa Narcysa Olizara przynaleznego przy Liscie tradycyjnym przezemnie Urzędnika Niżey podpisanego narzecz WJPana Alexandra Trunowa Kapitana Wk Rossyskich i Sędziego Granicznego Pttu Wilenskiego 7bra ..... dnia 1826 roku Sporządzony, in: LMAVB RS, f. 9, b. 3257, l. 57, 60.

74 Skelbimas apie namų Vilniuje nr. 1289 ir 1290 pardavimą, in: *Kuryer Litewski*, 1820, nr. 5, 7, 8, 26, 27, 28.

75 Vilniaus m. namų 1801 m. surašymas, in: LVIA, f. 458, ap. 1, b. 567, l. 26.

76 <...> ogród obszerny fruktowy, warzywny, szpacyerowy z laskiem, altanami i ulicami drzew dużych; takoż salą i grotą murowaną, in: LVIA, f. 458, ap. 1, b. 567, l. 26.

tik ir pavaizduoti keliaaukščiai mūrnamiai tarp didelių „laukinių“ medžių ir peizažiniam sodui būdingų altanų bei grotų [16 il.]. Tokia frizo traktuotė išsiskiria kitų to meto tapytų ornamentų kontekste. Neturime duomenų, kurie paaiškintų, kodėl tokia tapyba atsirado būtent šiame pastate, – tik galime pridurti, jog gretimoje patalpoje viename iš XIX a. pradžios sienų tapybos sluoksnių išliko gėlių (rožių) sodelio tapytas įvaizdis, t. y. rožių girlianda apjuostas frizas ir gėlių krepšelis supraporte [17 il.].

Kaip rodo polichromijos tyrimai ir nedidelės restauruotos atodangos, panašių gėlių krepšeliais dekoruotų supraportų Vilniaus namuose būta ir daugiau (pavyzdžiui, pastatuose Didžiojoje g. 1, Gaono g. 6). Įvairiai komponuotos gėlių kompozicijos, tokios populiarios rokoko ornamentikoje, vėl atgijo XIX a. 3–5 dešimtmečiais, sodininkystės, gėlininkystės bei gėlių simbolikai visuotinai populiarėjant visos Europos pasaulietinių interjerų dekore. Ne išimtis – ir Vilniaus interjerų sienų tapyba. Iš gėlių žiedų ir žalių lapų pynių komponuotos lubų rozetės [18 il.], net grotesko ornamentai tapo daug minkštesni ir plastiškesni, nes jų pagrindą dažnai sudarydavo liaunos ir plastiškos augalų šakelės. Nepaprastai pagausėjo bangomis besijungiančių gėlių juostos frizuose, XIX a. vid. ir antrojoje pusėje gėlių puokštelės ritmingai „pasėjamos“ sienų paviršiuose, imituojant sienų apmušalus[77].

Dėl itin nedidelių tapybos atodangų, o kartais ir neišraiškingos tyrimų vaizdinės medžiagos sunku nuosekliau kalbėti apie Vilniaus namų interjerų tapybinės visumos vaizdą, tačiau keli pastaraisiais metais restauruojami pastatai leidžia teigti, kad XIX a. pirmoje pusėje mėgta interjerus puošti taip, kad jie atrodytų tarsi sodai ar gėlynai. Tam pasitarnaudavo tiek sienų tapyba, tiek specifiniai architektūriniai sprendimai, tiek, reikia manyti, prie to pritaikyti baldų apmušalai ir kambarinės gėlės. Vienu ryškiausiu tokių pavyzdžių galima laikyti Tiškevičių rūmų (Trakų g. 10) trečio aukšto salę, kurios lubų perimetras ištapytas rožių krūmų gyvatvorę imituojančia vešlia girlianda, lubų rozetė primena kaspinu perrištą rožių puokštę, o šoninėje sienoje suformuotos keturios pusapskritės nišos, ištapytos gėlių girliandas nešančių angeliukų figūrėlėmis ir gėlių krepšeliais [19 a, b il.]. Nišose galėjo būti statomos gyvų gėlių puokštės arba sodui būdingos skulptūrėlės[78]. Be šios salės, Tiškevičių rūmuose yra ir daugiau patalpų, kurios turėjo elegantišką XIX a. pirmos pusės–XIX a. vid. tapytą floristinę ornamentuotę.

Vis intensyvėjantys Vilniaus pastatų polichromijos tyrimai pastaraisiais metais pateikė žinių apie itin gražią ir vertingą išlikusią XIX a. peizažinę tapybą, kurią galime sieti tiek su miesto sodų mada, tiek ir su Romantizmo estetika. Vienas pavyzdys – Pacų rūmų Didžiojoje gatvėje antro aukšto holo sienų peizažai, kurių plastiką galima sieti su Vilniaus universiteto profesoriumi Jonu Rustemu [20 il.]. Kad tapytojas, 1810–1811 m. iš pagrindų renovuojant ir gražinant Liudvikui Pacui priklausiusius rūmus, dirbo su savo mokiniais Lizanderiu, Glovackiu ir Chrušcickiu, žinome iš archyvinių dokumentų[79]. Nors nėra tiksliai žinoma, ką konkrečiai kuris tapytojas sukūrė, tačiau peizažų, kurių būta dviejų, bet iki mūsų dienų geriau išliko tik vienas, stilistika ir tapybos kokybė leidžia juos priskirti ne tuomet dar studijavusių jaunuolių, bet jų profesoriaus Rustemo teptukui – juolab kad ir jo molbertinėje tapyboje būta panašaus pobūdžio gamtos vaizdų[80]. Iš

77 Apie sienų apmušalų imitaciją plačiau žr. Dalia Klajumienė, „Sienų apmušalų imitacija interjeruose nuo gotikos iki moderno“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2011, t. 61: *Tekstai apie dizainą: lietuviški ir tarptautiniai kontekstai*, sudarytoja Karolina Jakaitė, p. 11–44.

78 Apie Tiškevičių rūmų (Trakų g. 10) sienų tapybos restauraciją žr. Indrė Valkiūnienė, „XIX a. Tiškevičių rūmų Vilniuje (Trakų g. 10) interjero sienų tapyba. Grunto ir tapybos sluoksnių atpažinimas ir tapybos sluoksnių eksponavimas“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2016, t. 82: *Pasaulietinių pastatų sienų tapyba: aktualios restauravimo teorijos, metodikos ir problemos*, sudarytoja Dalia Klajumienė, p. 75–86.

79 Expens Pieniędzy na fabrykę w Ru 1810 w Pałacu Wilen. JW Hrabi Paca wiodąco się, in: LVIA, f. 525, ap. 8, b. 1373, l. 77–81v; Przychod pieniędzy z Rozchodem tegoz na Fabrykę pałacu JW Hrabiego Paca, 1810, in: LVIA, f. 525, ap. 8, b. 1373, l. 133–136v.

80 Apie Pacų rūmų Didžiojoje g. sienų tapybą plačiau žr. Dalia Klajumienė, „Pacų rūmų Vilniuje, Didžiojoje g. 7, XV–XX a.

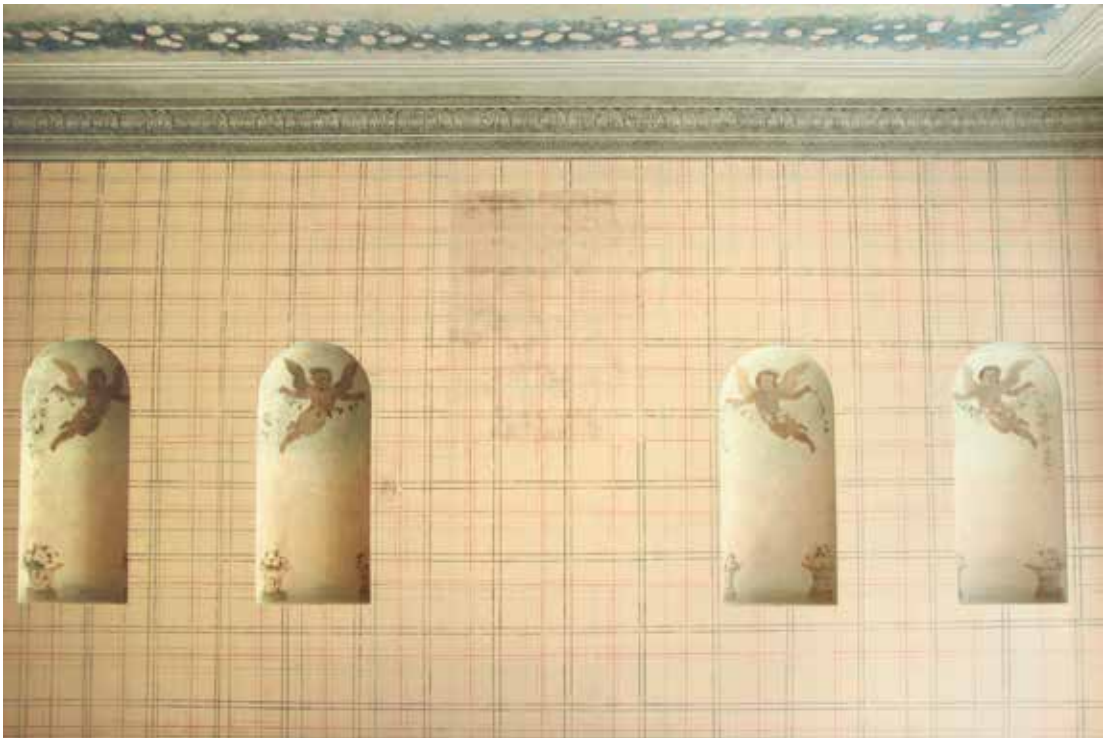

19. a b Buv. Tiškevičių rūmų Trakų g. 10 III a. salės lubų ir sienos tapyba, Dalios Klajumienės nuotrauka, 2017

Ceiling and wall painting in the second-floor hall of the former Tyszkiewicz palace at 10 Trakų St.

XIX a. Vilniaus miesto planų žinoma, kad vidiniame Pacų rūmų kieme būta nedidelio sodelio. Antro aukšto holo sienose nutapyti peizažai tarsi įliejo gamtinės aplinkos ir į pastato interjerą.

Kalbant apie miesto sodą, būtina turėti omenyje ir Vilniaus miesto namų XIX a. puošyboje itin paplitusį pergolės motyvą [21 il.]. Būtent sodų mados išplitimas paaiškina tokio dekoro populiarumo ir ilgo, iki pat XX a. pr., jo gyvavimo fenomeną. Straipsnyje ši tema plačiau neaptariama – jai jau skirta ne viena publikacija, tačiau reikia priminti, kad vilniečiai tikrai mėgo šio, beveik privalomo, sodo atributo vaizdinį, nes pačių įvairiausių jo traktuočių mieste žinoma beveik trisdešimt[81]. Dar vertėtų pridurti, kad paprastai buvo

20. Buv. Pacų rūmų Didžiojoje g. 7 II a. holo sienos dekoras, Dalios Klajumienės nuotrauka, 2017

Wall décor of the first-floor hall of the former Pac palace at 7 Didžioji St.

21. Buv. Radvilų rūmų Vilniaus g. 41 pirmo aukšto skliautuota patalpa dekoruota pergolės motyvu, Dalios Klajumienės nuotrauka, 2009

Vaulted room on the ground floor of the former Radziwiłł palace at 41 Vilniaus St. decorated with a pergola motif

pirmos pusės interjero dekoro elementų atodangos", in: *Architektūriniai pasivaikščiojimai ir paveldosaugos aktualijos: skiriama Nijolei Lukšionytei*, sudarytoja Aušrinė Kulvietytė-Cemnolonskė, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2017, p. 112–133.

81 Dalia Klajumienė, „Pergolės ir treliažo motyvų raida Europoje

22. Nežinomas tapytojas, „Prūsijos princo Fridricho Viljamo IV arbatos kambarys Berlyno pilyje“, apie 1830, in: Steffens Martin, *Karl Friedrich Schinkel (1781–1841). An Architect in the Service of Beauty*, Taschen, 2003, p. 52

Unknown painter, Tea Room of Frederick William IV of Prussia in the Berlin Castle, ca. 1830

siekiama, jog patalpų, kurių sienos ir lubos buvo ištapytos vijokliniais augalais apaugusiais pinučiais, langai atsivertų į balkonuose ar verandose statytus vazoninius augalus arba į lauke po langais susodintus augalus. Taip būdavo kuriamas pojūtis, kad patalpa, net ir esanti antrame ar trečiame namo aukšte, yra sodo dalis.

Interjeruose tapyti peizažai, pergolės ar gėlių motyvai mums ganėtinai aiškiai nurodo, jog pastatų savininkai buvo neabejingi sodų meno apraiškoms, bet yra ir tokios XIX a. ornamentikos, kuri iš pirmo žvilgsnio, ypač kai istoriniai interjerai nebeturi savo autentiško pavidalo, sunkiai siejasi su mūsų aptariama tema. Atpažinti padeda garsūs platesnio konteksto pavyzdžiai. Tad XIX a. 3–6 dešimtmečiais madinga tapo kambarius traktuoti ne tik kaip sodo pavėsines (pergoles), bet ir kaip *sodo palapines*. Paplito net kelios – atviros ir uždaros – palapinių traktuotės. *Atviros palapinės tentą* imituodavo dekoratyvus, beveik visas lubas aprėpęs tapinys, o sodo įvaizdį sustiprindavo būtent palei sieną sukomponuotų kambarinių augalų gausa. Ankstyviausią tokio interjero traktuotę matome

ir ornamentų pavyzdžiai Vilniaus gyvenamųjų namų XIX a. sienų tapyboje“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2010, t. 57: *Meninis Vilnius: įtakos ir įvaizdžiai*, sudarė Rūta Janonienė, p. 67–87; Idem, *Vilniaus gyvenamųjų namų interjerų dekoro elementai nuo klasicizmo iki moderno*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2015, p. 143–156.

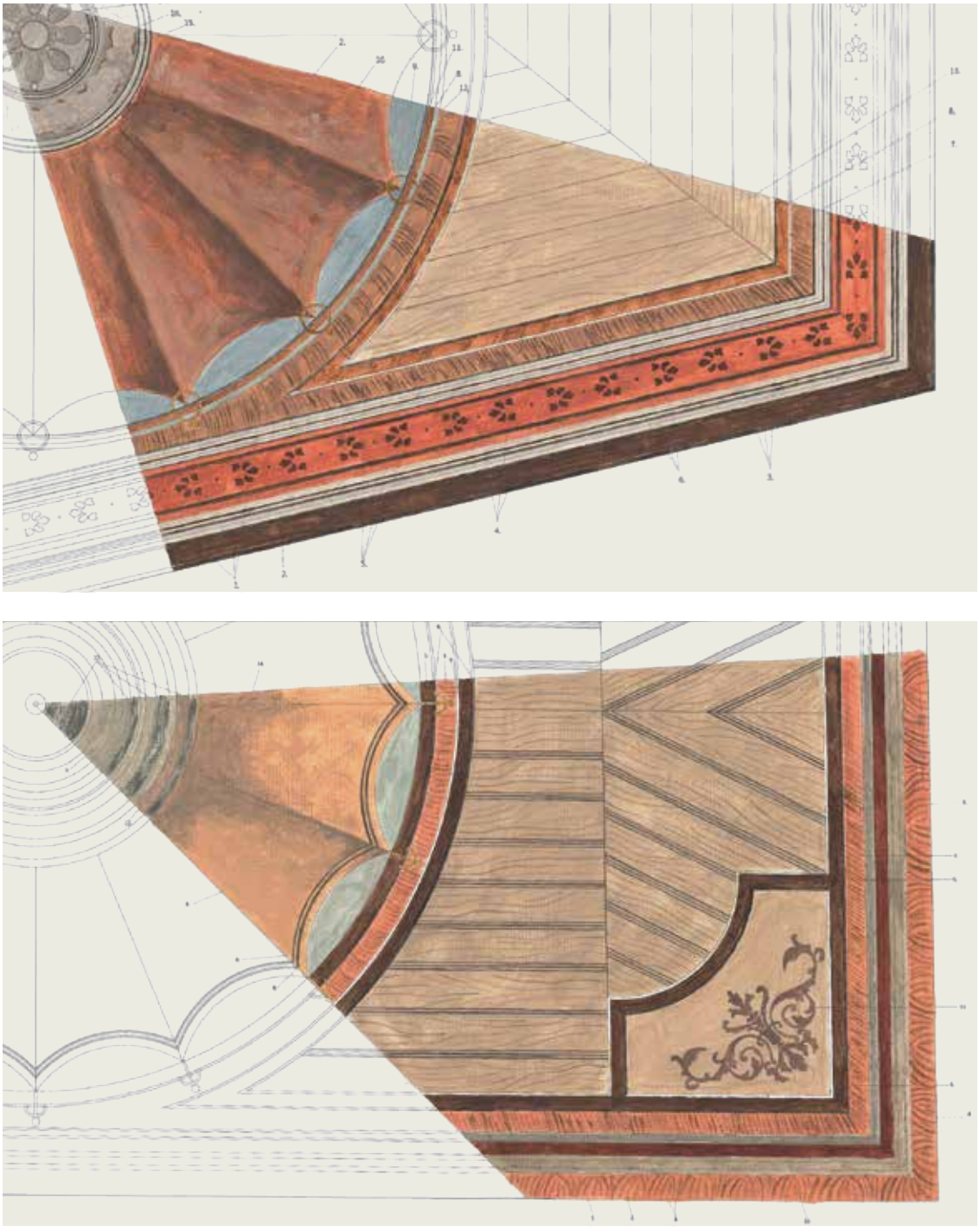

23. a, b Tento motyvai Vilniaus namo Užupio g. 28 antro aukšto patalpų (nr. 5-3 ir 10-3) lubose, XX a. pr.
Polichromijos tyrimų ir retrospekcijų autorė Indrė Valkiūnienė, 2017

Tent motifs on the ceiling of first-floor rooms (No. 5-3 and 10-3) of the house at 28 Užupio St. in Vilnius, early 20th c.

24. „Kambarys palapinė“ Charlottenhof rūmuose Potsdame, in: Steffens Martin, *Karl Friedrich Schinkel (1781–1841). An Architect in the Service of Beauty*, Taschen, 2003, p. 65

"Room-tent" in the Charlottenhof palace in Potsdam

25. Kavos kambario Naujųjų Cėsių pilyje dekoras, in: Bruģis Dainis, *Cēsu Jaunā pils*, Cēsu Vēstures un mākslas muzejs, 2016, p. 318

Décor of a coffee room in the New Cēsis castle

pavaizduotą XIX a. 3 dešimtmečiu akvarelėje, kurioje įamžintas Berlyno rūmų arbatos gėrimo kambarys[82] [22 il.]. Vilniaus Senamiesčio namų interjeruose buvo žinomos kelios atodangos, liudijusios, kad tokios tapybos čia tikrai būta, tačiau pavyzdžių neišraiškingumas trukdė akivaizdžiau pagrįsti minimo motyvo populiarumą. Laimei, 2017 m. atlikti polichromijos tyrimai Užupio g. 28 name patvirtino, jog miestiečiai gyvenamų patalpų, ypač tų, kurių langai atsivėrė į sodą, lubose tento motyvą užsakydavo ištapyti iki pat XX a. pradžios. Paaiškėjo, kad triaukščio namo gyventojai anuomet pro langus galėjo gėrėtis Bernardinų (dab. Sereikiškių) sodo žaluma, todėl antrame aukšte net dviejų butų kambariai buvo dekoruoti imituojant medines stogines, kurioms stogą atstojo išskleistas tentas. Medinį paviršių ir audinį imituojanti tapyba leido interjere sukurti laikinos sodo architektūros pojūtį [23 a, b il.].

Antrasis įvaizdis, *uždaros sodo palapinės*, paplito XIX a. 3 dešimtmečiu dėl vieno iš Charlottenhofo rūmų Potsdame kambarių apipavidalinimo[83] [24 il.]. Išlikę pavyzdžiai Suomijoje, Čekijoje ir prieš keletą metų restauruotas kavos kambarys Naujųjų Cėsių pilyje Latvijoje liudija, kad toks dekoras buvęs populiarus Europoje[84] [25 il.]. XIX a. Vilniaus namų aprašymuose minimi juostomis ištapyti kambariai bei nedidelės tokio dekoro atodangos gali reikšti tiek juostuotų sienos apmušalų imitaciją, tiek sodo palapinės

82 Martin Steffens, *Karl Friedrich Schinkel (1781–1841). An Architect in the Service of Beauty*, Köln: Taschen, 2003, p. 52.

83 *Ibid*., p. 65.

84 Dainis Bruģis, *Cēsu Jaunā pils*, Cēsu Vēstures un mākslas muzejs, 2016, p. 318–329.

26. Restauruotos sienų tapybos fragmentas Vilniuje, Didžiojoje g. 1, Dalios Klajumienės nuotrauka, 2009

Detail of a restored wall painting in the house at 1 Didžioji St. in Vilnius

įvaizdžio kūrimą [26 il.]. Deja, turėdami tik menkus fragmentus negalime jų tiksliai identifikuoti. Kaip rodo patirtis, tik sujungus į vieną taikomuosius ir fundamentinius ornamentinės polichromijos tyrimus, neskubant ir atidžiai apžiūrėjus didelius sienų plotus, taip pat – tik gerai pažinus istorinių interjerų dekoravimo madas galima suvokti tikrąją iš pirmo žvilgsnio paprastai atrodančių dekoro motyvų reikšmę ir vertę.

Apibendrinant galima teigti, kad XVIII a. pab.–XIX a. gyvenamosios aplinkos meninį apipavidalinimą stipriai veikė sodininkystės mados, ypač – stiprėjantis komercinis jų pobūdis, sudaręs sąlygas sodo teikiamais privalumais naudotis itin plačiam gyventojų ratui. Tiek meniniai lauko augalų sprendimai, tiek XIX a. suklestėjusios kambarinių augalų mados smarkiai paveikė pačių įvairiausių gyventojų sluoksnių įpročius ir jų grožio suvokimą, kuris pasireiškė skirtingais interjero elementais, deja, tik fragmentiškai išlikusiais iki mūsų dienų. Visgi tyrinėdami autentiškus istorinių interjerų fragmentus, dažniausiai – sienų tapybą, turime galvoti ir apie sunaikintą visumą. Tokiu atveju net sodai šalia namų ir kambariniai augalai turi būti analizuojami ne tik kaip botaniniai objektai, bet ir kaip svarbūs kompoziciniai akcentai, glaudžiai susiję su interjero meniniu vaizdu. Jų pažinimas leidžia geriau „prakalbinti“ ornamentinės sienų tapybos motyvus.

Gauta 2018 02 06

ŠALTINIAI

RANKRAŠTINIAI ŠALTINIAI:

Expens Pieniędzy na fabrykę w Ru 1810 w Pałacu Wilen. JW Hrabi Paca wiodąco się, in: LVIA, f. 525, ap. 8, b. 1373, l. 77–81v.

Inwentarz Domu murowanego w Miescie Wilnie Przy Ulicy Bernardinskiey pod No 149m położonego, do dziedzictwa JWo Grafa Narcysa Olizara przynaleznego przy Liscie tradycyjnym przezemnie Urzędnika Niżey podpisanego narzecz WJPana Alexandra Trunowa Kapitana W^{k} Rossyskich i Sędziego Granicznego Pttu Wilenskiego 7bra ..... dnia 1826 roku Sporządzony, in: LMAVB RS, f. 9, b. 3257, l. 57, 60.

Macevskio J. (buv. V. Turkovskio) sodininkystės įmonės Varšuvoje dekoratyvių medžių ir krūmų 1900–1901 m. katalogas, in: LMAVB RSS, Smulkioji spauda, 1837 [l. nenumer.].

Nodageno fabriko vazų ir krosnių pavyzdžiai, in: LMAVB RS, f. 229, b. 776–778.

Przychod pieniędzy z Rozchodem tegoz na Fabrykę pałacu JW Hrabiego Paca, 1810, in: LVIA, f. 525, ap. 8, b. 1373, l. 133–136v.

Puslovskių rūmų Vilniuje 1836 m. inventorius, in: LVIA, f. 567, ap. 2, b. 4016.

V. E. Gračiovo sąskaita Vilniaus sodininkui L. Maleckiui, 1887, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 1284, l. 25.

Vilniaus miesto sodų ir skverų dokumentai, 1881, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 547.

Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1882–1884, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 648.

Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1885–1888, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 968, b. 1284.

Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1889–1891, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 1764; b. 2141.

Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1889–1893, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 1764; b. 2281.

Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1894, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 2525.

Vilniaus miesto sodų ir skverų priežiūros dokumentai, 1895, in: LVIA, f. 938, ap. 4, b. 2679; b. 2931.

Vilniaus m. namų 1801 m. surašymas, in: LVIA f. 458, ap. 1, b. 567.

Zigros J. H. laiškai Johanui Volfgangui, in: LMAVB RS, f. 7, b. 321 [11].

PUBLIKUOTI ŠALTINIAI:

Choroby wieku. Studjum pathologiczne, przez J. I. Kraszewskiego, t. 1, Wilno: Nakładem Księgarni p. F. Rubena Rafałowicza, 1857.

Giunterytė-Puzinienė Gabrielė, *Vilniuje ir Lietuvos dvaruose. 1815–1843 metų dienoraštis*, iš lenkų k. vertė Irena Aleksaitė, Vilnius: Regioninių kultūrinių iniciatyvų centras, 2005.

Jankowski Edmund, *Krew winny: jego hodowla w gruncie i w budynkach*, Warszawa, 1885.

Jankowski Edmund, *Kwiaty naszych mieszkan*, Warszawa, 1880.

Jankowski Edmund, *Kwiaty naszych ogrodów*, Warszawa, 1895 [1877].

Jankowski Edmund, *Sad i ogrodód owocowy*, Warszawa, 1878.
Jankowski Edmund, *Wady naszych sadów*, Wilno, 1881.
Ilustrirter Katalog von Carl Heinrich Wagner in Riga=Catalogue illustré de Chales Henri Wagner à Riga, 1877–1878.
Imperatoriškosios Rusijos pomologų draugijos, Vilniaus skyriaus sodininkų draugijos parduodamų vaismedžių sąrašas, 1902, in: LMAVB RSS, Smulkioji spauda, 1837 [l. nenumer.].
Kalendarz illustrowany „Kuriera Litewskiego" na rok 1909, Wilno: nakładem „Kuriera Litewskiego", 1908.
Księga pamiątkowa wystawy urządzeń mieszkań i ogrodniczej, Wilno: Drukarnia J. Zawadzkiego, 1909.
Moravskis Stanislovas, *Keleri mano jaunystės metai Vilniuje: atsiskyrėlio atsiminimai (1818–1825)*, iš lenkų k. vertė Reda Griškaitė, Vilnius: Mintis, 1994.
Ogólne prawidła o utrzymaniu roslin kwiatowych w pokoiach przez Jozefa Strumiłły, w Wilnie w Drukarni XX Pijarów u A. Zołkowskiego, 1819.
Ogrody północne czyli Zbiór wiadomości o rozmnażaniu i pielęgnowaniu drzew owocowych i roślin ozdobnych, o inspektach, treybhauzach i oranżeryach, oraz o utrzymaniu roślin kwiatowych w pokojach, z figurami, przez Józefa Strumiłłę w Wilnie Nakładem i drukiem Marcinowskiego, 1820.
Rok 1848. Katalog nasion ogrodowych i kwiatow u Fr. Webera byłego Ogrodnika w Werkach, in: LMAVB RSS, Smulkioji spauda, 1837 [l. nenumer.].
Schultze-Naumburg Paul, *Estetyka mieszkania*, przekład Antoniego Krasnowolskiego, Warszawa: Jan Fiszer, 1904.
Schultze-Naumburg Paul, *Häusliche Kunstpflege*, Leipzig: Eugen Diederichs, 1899 [pakartotiniai leidimai: 1903, 1906].
Schultze-Naumburg Paul, *Jak urządzić i ozdobić mieszkanie. Estetyka mieszkania*, przekład Antoniego Krasnowolskiego, wyd. 2 bez zmiany, Warszawa: druk S. Olgebranda Synow, 1908.
Siarczyński Franciszek, *Sztuka ogrodnicza czyli o ogrodnictwie. Zawieraiąca przepisy chodzenia przyzwoitego około ogrodów kwiatowych, kuchennych i sadow. Z przydatkem niektorych ciekawych użytecznych wiadomości sekretnych*, 1782, Kraków, 1785 [kiti leidimai: 1802, 1819 – Krokuvoje 1803, 1805 – Lucke].
Sodininko iš Drezdeno Ernsto Wilhelmo Wagnerio 1836, 1838–1839 m. ir b. m. gėlių sėklų katalogai, in: LMAVB RSS, Smulkioji spauda, 1837 [l. nenumer.].
Spis cebul kwiatowych holenderskich prawdziwyvh, które w Handlu korzennym Jana Wilhelma Mildego we Lwowie od początku Listopada dostać można, in: LMAVB RSS, Smulkioji spauda, 1837 [l. nenumer.].
Strumiłło Józef, *Ogólne prawidła o utrzymaniu roslin kwiatowych w pokoiach*, Wilno, 1819.
Strumiłło Józef, *Ogrody północne*, Wilno, 1820 [kiti leidimai: 1823, 1834, 1844, 1850, 1862, 1880–1883, 1890].
Strumiłło Józef, *Slownik kwiatowy czyli Emblematyczne znaczenie roślin, kwiatów, i kolorów za pośrednictwem których, w niebecności można rozmawiać: wyjątek z Ogrodów północnych*, Wilno, 1834.
Strumiłło Józef, *Traktat czyli Nauka o georginach: historya jej odkrycia, doskonalsza uprawa, rozmaite srzodki rozmnażania przez zasiew*, Wilno, 1845.
The City Gardener. Containing the most Experlenced Method of Cultivaiting and Ordering fuch Ever-greens, Fruit-Trees, Flowering Shrubs, Flowers, Exotick Plants, etc. As will be Ornamental and thrive best in the London Gardens, by Thomas Fairchild, Gardener of Hoxton, London, 1722.
Zigra Jan Herman, *Ogrodnictwo zastosowane do klimatu północnego*, t. 1–3, Tłumaczone z powtórnego pomnożonego i poprawnego wydania niemieckiego przez Walentego Szacfaiera, Wilno, Józef Zawadzki, 1825.
Zigra Johann Hermann, *Der Baum-Gärtner, oder Ausführliche Anweisung zur Obstbaumzucht*, Riga, 1803.
Zigra Johann Hermann, *Der nordische Blumengärtner*, Riga, 1806.
Zigra Johann Hermann, *Nordischer Obstgartner*, Riga, 1820.
Zigra Johann Hermann, *Pamokslas apie sodnus arba daigynus vaisingų medžių* (versta iš: *Der Baum-Gärtner, oder Ausführliche Anweisung zur Obstbaumzucht*), Petrapilis, 1849.
Вся Вильна. Адресная и справочная книга на 1911 годь, Вильна, второй годь изданія, 1911.
Вся Вильна в кармане, Вильна, 1912.
Путеводитель по Вильне и ея окрестностям. С планом города, второе – исправленное издание, Вильна: Типография А. Г. Сыркина, 1890, p. 15.
Планы и расположение садов, натуральных и комнатных, и дворов, устраиваемых на подобие садов, с присоединением рисунков разных садовых принадлежностей и украшений, как то: оранжерей, беседок, балконов, статуй, мебели и ваз и проч., составленные по всем условиям удобства и современного вкуса, с обьяснительным текстом К. Шрейдером, sąs. 1–3, Санкт-Петербургь: Морского кадетного корпуса, 1853–1860.
Рисунки К. Шрейдера, изображающие планы и фасады разных зданий, как то: небольших церквей, городских и селских домиков, садов, беседок, мостов, гротов, башен, развалин. С прсовокуплением рисунков разного рода мебели, драпировки и проч. и проч. и проч, sąs. 1–2, 1838–1839.
Собрание рисунков садовых и домовых украшений и всяких принадлежностей сего рода. Планы и фасады домов, садовых построек и украшений как то: павильонов, каскадов, памятников, статуй, садовой мебели, увеселительныхь лодок, мостиков, горшков для цветов и проч.: изящная новая драпировка окон и проч. Рис. новым мебелям. Новая Комнатная живопись. Изд. К. Шрейдерам, Санкт-Петербургь, 1842.
Справочная книжка о телефонном сообщеній на 1910 годь и иллюстрированный спутникь-справочникь по г. Вильны, составлена и редактирована А. И. Поповымь, Вильно: И. И. Луцкевича, 1910.
Торгово-промышленный адресь-календарь Граца на 1894, Вильна, 1893.

IKONOGRAFINIS ŠALTINIS:

Indrė Valkiūnienė, Vilniaus namo Užupio g. 28 polichromijos tyrimų spalvinės retrospekcijos, 2017, in: UAB „Opus Optimum" archyvas.

PERIODINĖ SPAUDA:

Ferdinando Karolio Boretti koklių fabriko reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ / Kuryer Wileński*, 1857, nr. 340.

Ferdinando Karolio Boretti koklių fabriko reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ / Kuryer Wileński*, 1860, nr. 77.

Gustavo Šervyčio augalų sėklų iš Kenigsbergo reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ*, 1891, nr. 69.

I. G. Kalsono sėklų ir medelių sandėlio Voroneže skelbimas, in: *Виленскій вестникъ*, 1896, nr. 27.

Kambarių su balkonais į sodo pusę name nr. 1631 Aleksandro bulvare nuomos skelbimas, in: *Виленскій вестникъ*, 1891, nr. 69.

Krako ir Weler sodininkystės firmos iš Hanoverio reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ / Kuryer Wileński*, 1861, nr. 746.

Minterio metalinių ir lakuotų dirbinių fabriko Varšuvoje reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ / Kuryer Wileński*, 1841, nr. 142.

Reklaminis skelbimas apie Rygos sodininko Hermanno Zigros naują leidinį ir parduodamus augalus, in: *Kuryer Litewski*, 1820, nr. 85.

Reklaminis skelbimas, kuriame minimas su Juozapu Strumila dirbęs sodininkas Felix Tarnowski, in: *Kuryer Litewski,* 1820, nr. 123, p. 7.

Skelbimas apie namų Vilniuje nr. 1289 ir 1290 pardavimą, in: *Kuryer Litewski*, 1820, nr. 5, 7, 8, 26, 27, 28.

Skelbimas apie parduodamus baldus ir kambarinius augalus, in: *Виленскій вестникъ*, 1895, nr. 78.

Skelbimas apie parduodamus kambarinius augalus, in: *Виленскій вестникъ*, 1894, nr. 204.

Sodininkystės įmonės iš Novosiolkų reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ*, 1894, nr. 47.

Sodininko ir bitininko Leono Jaško iš Oželių k. (prie Lydos) reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ*, 1896, nr. 82.

Sodininko iš Kuršo Fridricho Geningo reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ*, 1889, nr. 52.

Sodininko Johano Ciglerio iš Štutgarto reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ / Kuryer Wileński*, 1861, nr. 244.

Sodininkų iš Paryžiaus Ronna ir Pellorce reklaminis skelbimas, in: *Kuryer Litewski,* 1820, nr. 43.

Sodininko iš Rygos Karolio Henryko Wagnerio reklaminiai skelbimai, in: *Kuryer Litewski*, 1820, nr. 18, 19, 24, 29, 93, 117, 119, 121–123.

Sodininko Karolio Wagnerio iš Rygos reklaminis skelbimas, in: *Виленскій вестникъ*, 1868, nr. 168; 1891, nr. 27; 1897, nr. 187.

Sodininko L. G. Tisseno iš Kalkoneno (netoli Dinaburgo) skelbimas, in: *Виленскій вестникъ / Kuryer Wileński*, 1861, nr. 806.

LITERATŪRA

Ambrulevičiūtė Aelita, *Vilniaus pirkliai žydai 1801–1861 metais (sąrašas)*, Vilnius: Žydų kultūros ir informacijos centras, 2012.

Bruģis Dainis, *Cēsu Jaunā pils*, Cēsu Vēstures un mākslas muzejs, 2016.

Glemža Jonas Rimantas, *Istoriniai Lietuvos architektūros paveldo interjerai. Istorija, tvarkyba, vertinimas*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2014.

Griškaitė Reda, „Kodėl jurginai?“, in: *Metai*, Vilnius, 2011, nr. 8/9, p. 124–125.

Griškaitė Reda, *Nuo botanikos iki istorijos: Paluknio dvaro literatė Aleksandra Vofgangaitė / Aleksandra Tekla Sofia Wolfgang, 1805–1861*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2016.

Griškaitė Reda, „Gėlių kalba“, in: *Atminimų sodai. Albumistikos etiudai Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos album amicorum katalogas*, parengė Rima Cicėnienė ir Reda Griškaitė, Vilnius: LMAVB, 2016, p. 267–293.

Grzeluk Izydor, *Słownik terminologiczny mebli*, Warszawa: PWN, 2000.

Janonienė Rūta, Evaldas Purlys, *Sapiegų rūmai Antakalnyje*, Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmai, Vilniaus dailės akademija, 2012.

Klajumienė Dalia, „Pacų rūmų Vilniuje, Didžiojoje g. 7, XVI–XX a. pirmos pusės interjero dekoro elementų atodangos“, in: *Architektūriniai pasivaikščiojimai ir paveldosaugos aktualijos: skiriama Nijolei Lukšionytei*, sudarytoja Aušrinė Kulvietytė-Cemnolonskė, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2017, p. 112–133.

Klajumienė Dalia, „Pergolės ir treliažo motyvų raida Europoje ir ornamentų pavyzdžiai Vilniaus gyvenamųjų namų XIX a. sienų tapyboje“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2010, t. 57: *Meninis Vilnius: įtakos ir įvaizdžiai*, sudarė Rūta Janonienė, p. 67–87.

Klajumienė Dalia, „Sienų apmušalų imitacija interjeruose nuo gotikos iki moderno“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2011, t. 61: *Tekstai apie dizainą: lietuviški ir tarptautiniai kontekstai*, sudarytoja Karolina Jakaitė, p. 11–44.

Klajumienė Dalia, *Vilniaus gyvenamųjų namų interjerų dekoro elementai nuo klasicizmo iki moderno*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2015, p. 143–156.

Lukšionytė-Tolvaišienė Nijolė, *Istorizmas ir modernas Vilniaus architektūroje*, Vilnius: Vilniaus akademijos leidykla, 2000.

Longstaffe-Gowan Todd, *The London Town Garden 1740–1840*, New Haven & London: Yale University Press, 2001.

Maroszek Józef, „Ogrody królewskie w Wilnie i innych rezydencjach Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI wieku“, in: *Królewskie ogrody w Polsce*: Materiały sesji naukowej Warszawa, 10–11 maja 2001 pod redakcją Małgorzaty Szafrańskiej, Warszawa: Towarzystwo opieki nad zabytkami, 2001, p. 109–127.

Maroszek Józef, „Pałace i ogrody w Wilnie i na jego przedmieściach“, in: *Pałac w ogrodzie*: Materiały sesji naukowej Warszawa, 21–22 maja 1998 pod redakcją Bożeny Wierzbickiej, Warszawa: Towarzystwo opieki nad zabytkami, 1999, p. 98–118.

Medišauskienė Zita, „Konservatyvi industrinės visuomenės kritika XIX a. Vidurio Lietuvoje“, in: *Lietuvos aukštųjų mokyklų darbai. Istorija*, Vilnius, 2000, t. 46, p. 3–10.

Snodin Michael, John Styles, *Design & the Decorative Arts: Victorian Britain 1837–1901*, London: V & A Publication, 2004.

Steffens Martin, *Karl Friedrich Schinkel (1781–1841). An Architect in the Service of Beauty*, Köln: Taschen, 2003.
Valkiūnienė Indrė, „XIX a. Tiškevičių rūmų Vilniuje (Trakų g. 10) interjero sienų tapyba. Grunto ir tapybos sluoksnių atpažinimas ir tapybos sluoksnių eksponavimas“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2016, t. 82: *Pasaulietinių pastatų sienų tapyba: aktualios restauravimo teorijos, metodikos ir problemos*, sudarytoja Dalia Klajumienė, p. 75–86.
Vitkauskienė Birutė Rūta, „Ogrody barokowe Kiszków i Radziwiłłów w Wilnie na Puszkarni“, in: *Barok. Historia-Literatura-Sztuka*, Polrocznik, Warszawa: Neriton, 2006, t. 13 / 1 (25), p. 133–154.
Woch Joanna, *Biedermeier. Przewodnik dla kolekcjonerów*, Warszawa: Arkady, 2007.

THE ECHOES OF THE IDEA AND PRACTICE OF A "CITY GARDEN" IN NINETEENTH-CENTURY VILNIUS INTERIORS

Dalia Klajumienė

SUMMARY

KEYWORDS: Vilnius, gardens, houseplants, interior decoration, wall painting, furniture.

The author of the article refers to the Vilnius case to argue that the ideas and the practice of horticulture and flower gardening, which became widespread in Europe from the second half of the 18th century to the 19th century, both made an influence on the development of decorative wall painting and set the fashions of interior decoration in general. An important highlight of this research is commercial gardening, which spurred the development of small city gardens in the inner or back patios, the spread of flower beds in front of houses or on windowsills, and the decoration of balconies and terraces with plants, and thus laid the groundwork for a huge novelty – the appearance of plants in the interior. When houseplants came into fashion, specialized stands, so-called jardinieres, shelves, decorative pots, vases and their supporting pillars appeared in the interiors. Folding screens were overgrown with climbing plants, the latter were used to make "green" painting frames, flower baskets were hung or vases with flowers were set up in place of chandeliers and wall lamps. The garden fashion inspired the design of furniture containing the elements specially adapted for setting flowers. Among them, a writing desk of bent forms designed by Joseph Danhauser and a round settee with a raised central part having a special place for a jardinière on its top, called *borne*, should be mentioned.

Horticulture and flower gardening that became popular in the late 18th and 19th century made an influence on certain motifs and plots of wall painting and the means of their composition. Among such, one should mention wall landscapes, flower garland rosettes, overdoors with painted landscapes and decorated with flower (mainly rose) baskets, as well as frieze paintings with views of landscape parks. Besides, the garden fashion encouraged filling the residential premises with garden features (pergolas) and open or closed garden tents by means of painting and houseplants. The fragments of nineteenth-century painted trellises with grapevines, the remnants of a curvy tent on the ceiling or striped fabric on the walls, which have survived in Vilnius houses, clearly show that the garden fashion, widespread in Europe, had taken root in this city as well.